

מדריך לתזמורת

בתיאטרון שטראוס

מדריך לתזמורת

מאת בתיה שטראוס

בעריכת עטרה איזקסון

Batia Strauss

Guide To The Orchestra

עורכת המהדורה הראשונה (1999): ורדה גלעד

עיצוב גרפי: עופר שיינברג

עורכת המהדורה השנייה (2008): עטרה איזקסון

isaacsa@mail.biu.ac.il

עדכון המהדורה השנייה: אוקטובר 2009

עורכת המהדורה השלישית-דיגיטלית (2017): דר' עטרה איזקסון

isaacsa@biu.ac.il

תמונות אילוסטרציה וצילומים: www.shutterstock.com, www.dreamstime.com, www.istockphoto.com

וארכיון בתיה שטראוס

שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול

בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת

בכתב מ"ק"רן בתיה".

Copyright © by The Batia Strauss Fund

© כל הזכויות שמורות ל"ק"רן בתיה שטראוס".

מיכל שטראוס-תבורי

כפר ויתקין

טל': 09-8666374

הטקסטים המופיעים ליד תמונות הכלים - באדיבותה של התזמורת הסימפונית חיפה

בתיה שטראוס (2.7.1924 - 23.2.1997)

בתיה שטראוס נולדה בגרמניה. עם עליית הנאצים, בשנת 1930, עלתה עם הוריה ואחיה יצחק לפרדס חנה.

את הקריירה המוסיקלית שלה החלה בגיל 16, כפסנתרנית. לאחר שלמדה בישראל עם טובי המורים - ביניהם פרנק פלג בת"א ופרידמן בירושלים, נסעה לפריז ב-1947 ולמדה שם 3 שנים ב-Ecole Normale de Musique. בפריז עסקה לפרנסתה בין השאר בהוראת השפה העברית, וב-1950 תלמידה מרטין שטראוס ביקש את ידה, הם נישאו, חזרו ארצה ובאותה שנה כבר נולדה ביתם מיכל. כעבור שנה נולד חגי, שהוא בעל צרכים מיוחדים.

כאשר שבה לישראל, החלה מיד ללמד מוסיקה בפרדס חנה ובקיבוצים (עין שמר, משמרות ומענית). היא הקימה מקהלות ילדים ומבוגרים איכותיות שחלקן הוקלטו לקול ישראל. בין תלמידיה, מאיר אריאל ז"ל ושלום חנוך. בתיה פרסמה ספרים וחוברות לימוד בהוצאת משרד החינוך. בשנות ה-60 החלה להורות חינוך מוסיקלי במדרשה למוסיקה במכללת לוינסקי - שם לימדה עד מותה. באמצע שנות ה-60 הייתה המדריכה המוזיקלית של רביעית "האחיות שמר" ששרו משירי חברתה הטובה נעמי שמר ז"ל. במשך מספר שנים, החל משנת 1979 ניהלה את המגמה לחינוך מוסיקלי באקדמיה למוסיקה ולמחול ע"ש רובין ב-י-ם ונשארה מרצה במוסד עד 1997.

מאחר ולא הייתה קיימת שיטה להאזנה חווייתית למוסיקה, פיתחה בתיה שיטה מיוחדת שנקראה עם השנים "האזנה פעילה". היא בחרה קטעים מסגנונות המוסיקה השונים ומצאה בהם תכונה בולטת כמו: מנגינה המזמינה להצטרף, מקצב בולט, או תבנית הרמונית חוזרת על עצמה. היא בודדה את המרכיב העיקרי ביצירה לפני ההאזנה וגרמה לילדים להשתתף בזמן ההאזנה בתנועה, ציור, שירה, ליווי בכלי נגינה, או ריקוד, תוך כדי זיהוי המרכיב המוסיקלי.

מאז שנות ה-80, הנחתה מדי שנה מספר סדנאות בכל רחבי אירופה העוסקות ב"האזנה פעילה". היא לימדה במכון אורף בזלצבורג, בגרמניה, הולנד, שווייץ פורטוגל וספרד, ואף בארגנטינה.

ב-23 בפברואר 1997, בתיה נהרגה בתאונת דרכים. על המצבה שעל קברה בפרדס חנה כתוב "היא לימדה".

תוכן העניינים

44	Free for All: הרבי מאן	5	הקדמה מאת עטרה איזקסון
45	האבוב: צ'מרוזה - לרגטו מתוך קונצ'רטו לאבוב ותז	6	מבוא
46	איבר: נמל בתוניסיה "Escapes"	7	התפתחות התזמורת הסימפונית
46	הקלרינט: מוצרט - פרק IV מתוך חמישייה לקלרינט	8	מפת כלי התזמורת הסימפונית
47	גיורא פיידמן: ריקוד חתונה עממי	9	שאלות למחשבה ולשיחה
48	הסקסופון: מוסורגסקי - הארמון העתיק	10	בורודין: בערבות אסיה התיכונה
49	דזמונד / ברובק: Take Five	11	שאלות (בערבות אסיה התיכונה)
50	הבסון: ובר - אנדנטה לבסון וכלי קשת	14	דף פרטיטורה - בערבות אסיה התיכונה
51	מוצרט: רונדו מתוך קונצ'רטו לבסון ותזמורת	15	ברטן: מדריך לתזמורת בני הנעורים
52	בטהובן: רונדו מתוך שישייה לכלי נשיפה אופ. 81ב	17	משפחת כלי הקשת
53	ברטוק: ערב בכפר מתוך סקיצות הונגריות	19	חידון כלי הקשת
54	הינדמית: מוסיקה קאמרית זעירה אופ. 24 מס. 2	19	אלבינוני: פוגה מתוך סונטה לכלי קשת
55	ביזה: הדרגון מאלקלה (מתוך כרמון)	20	הכינור: באך - פרק III מתוך קונצ'רטו לכינור
56	כלי הנשיפה מעץ - שאלות סיכום	21	אחרון: מנגינה עברית
57	משפחת כלי הנשיפה ממתכת	22	הויולה: קודאי - שיר מתוך הרי יאנוש
60	חידון כלי המתכת	23	הצ'לו: שיר קאטאלני עממי
60	מוסורגסקי: תמונות בתערוכה - קטקומבות	24	היידן: פרק II מתוך קונצ'רטו לצ'לו ותזמורת
61	התצפורה: מורה - רונדו מתוך פנפר	25	סן-סנס: הברבור מתוך קרנבל החיות
61	קליפורד בראון - Smoke gets in your eyes	27	הקונטרבס: סן סנס - הפיל מתוך קרנבל החיות
62	סטרווינסקי: מתוך פטרושקה	28	שאלות התמצאות במשפחת כלי הקשת
63	הקרן: מנדלסון - נוקטורן מתוך חלום ליל קיץ	29	ויואלדי: אביב מתוך עונות השנה
64	הסרמבון: סטרווינסקי - מרש מתוך פולצ'ינלה	30	ורדי: פרלוד מתוך לה טרוויאטה
65	הטובות: מוסורגסקי - בידלו מתוך תמונות בתערוכה	31	כלי מיתר שאינם כלי קשת: הנבל
66	הנדל: הורנפיפ מתוך מוסיקה על פני המים	31	צ'יקובסקי: ולס הפרחים
67	בני מורטון - Limehouse Blues	32	כלי מיתר שאינם כלי קשת: הפסנתר
67	סטרווינסקי: מרש מלכותי מתוך מעשה בחייל	33	מנדלסון: שיר ונציאני אופ. 30 מס. 6
68	שאלות סיכום וחידון האזנה כלי המתכת	34	שופן: נוקטורן אופ. 9 מס. 2
69	משפחת כלי הנגינה	35	שופן: אטיוד אופ. 10 מס. 8
72	חידון כלי הנגינה	35	ברטוק: הצייד מתוך 9 קטעים לפסנתר
73	וארז: יוניזישן	36	שוברט: פרק IV מתוך חמישיית דג השמך
74	צ'יקובסקי: מחול השניים מתוך אגם הברבורים	37	משפחת כלי הנשיפה מעץ
75	דליב: אינטרמצו וולס מתוך סילביה	41	כלי נשיפה - הפקת הצליל ומבנה
76	שאלות מבחן מאת עטרה איזקסון	42	חידון כלי העץ
82	תשובות לשאלות לכל הספר לפי מס. העמ'	43	החליל: גלוק - מחול הרוחות הטובות
92	רשימת הקטעים המוקלטים	44	באך: בדינרי מתוך הסוויטה מס. 2

הקדמה

מורים ותלמידים,

לפניכם הוצאה מחודשת של החוברת "מדריך להאזנה", פרי-עטה של בתיה שטראוס ז"ל.

בתיה שטראוס היתה מודעת לכך, שהתפיסה שלנו את המוסיקה היא כה מופשטת, רגשית ואישית, שקשה לנו לתאר כיצד להנחיל אותה לאחרים. בתיה פנתה למרכיבים הבסיסיים ביותר של החשיבה ובספר זה היא פונה לעולם המוסיקלי באמצעות כלי הנגינה, גונם המיוחד, משפחותיהם, ואפשרויות הביצוע שלהם. באמצעות הכלים השונים מתוודע התלמיד ליצירות מגוונות מספרות המוסיקה, להרכבים שונים ולמלחינים מייצגים.

כתלמידתה וכממשיכת דרכה המוסיקלית, אני רואה יעוד בהפצת המורשת שלה הלאה למורים ולתלמידים אחרים. לאחר שנים רבות של הוראה, אני רואה עד כמה היטיבה בתיה להוביל את התלמיד בדרך ההאזנה המובנית והדיקטית שלה. על המורה לבחור את החביב עליו מתוך ההצעות המוגשות, ולהוסיף על הקיים. הצעות ההאזנה ודפי העבודה בחוברת זו אינם תחליף למערכי שיעור מובנים ולמחקר מקיף אודות היצירה. חומרים אלו מהווים תשתית לעבודה יצירתית בחטה"ב.

ד"ר עטרה (גוזלי) איזקסון

2017

בתזמורת כלים רבים ושונים. הם נבדלים זה מזה בגודל, בצורה ובחומר ממנו הם עשויים. צליליהם שונים בגונם, בעוצמתם ובגובהם. המלחין מכיר היטב את הכלים. הוא יודע מהן האפשרויות והמגבלות של כל כלי; מה מתקבל יפה ומה נוח לבצע. הוא יודע, למשל, שלפיקולו צלילים גבוהים וחדים מאוד, שמנעד צליליו קטן ושהוא מוגבל בהבעתו אך מופלג בזריזותו.

הצ'לו, לעומת זאת, עשיר בצליליו. נגינתו יפה במיוחד ברגיסטר הנמוך. לחצוצרה גון בהיר ומבריק והיא מתאימה מאוד למנגינות חגיגיות, תרועתיות. תוף הדוד (הטימפני) יכול ליצור אווירת מתח ע"י נקישת טרמולו, המתחיל בפיאניסימו, והגובר והולך בהדרגה.

אלו הן, כמובן, רק דוגמאות מעטות מתוך כל הגוונים והאפשרויות בהם מתחשב המלחין בעת כתיבת יצירתו. בעזרת קטעים נבחרים מתוך יצירות שונות, נשתדל להבין את בחירתם של המלחינים בכלים המבצעים.

התפתחות התזמורת הסימפונית

סקירה היסטורית:

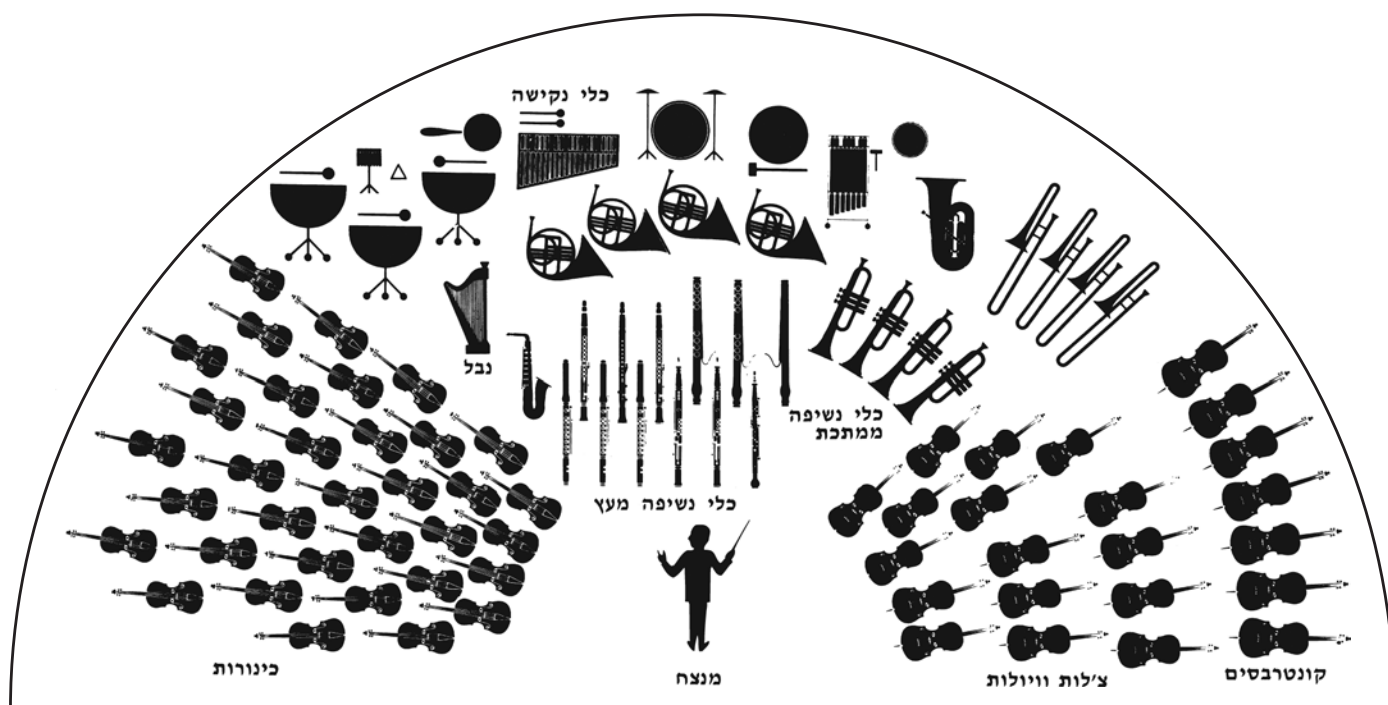
לפני שנת 1600, לתזמורת היה תפקיד משנה במוסיקה. היא היתה מוגבלת לצרכי ליווי לשירה. הנגנים היו מעתיקים את תפקיד הכלי מן המרשם הקולי.

בתקופת הבארוק לא התחשבו ביותר בגוונים המיוחדים של כלי הנגינה. הצ'מבלו שימש מדריך ומכוון הרמוני. התפקידים עוברים מקבוצה לקבוצה. לדוגמא, כל אחד מהקונצרטי הברנדנבורגיים כתוב להרכב כלים אחר.

בסוף המאה ה 18 קבוצת כלי המיתר קיבלו עמדות מפתח בתזמורת. בימי היידן ומוצרט עוצב ההרכב הסטנדרטי של התזמורת הסימפונית הקלאסית. כלי הנגינה קיבלו תפקידים בהתאם לתכונותיהם ולאפשרויותיהם הטכניות.

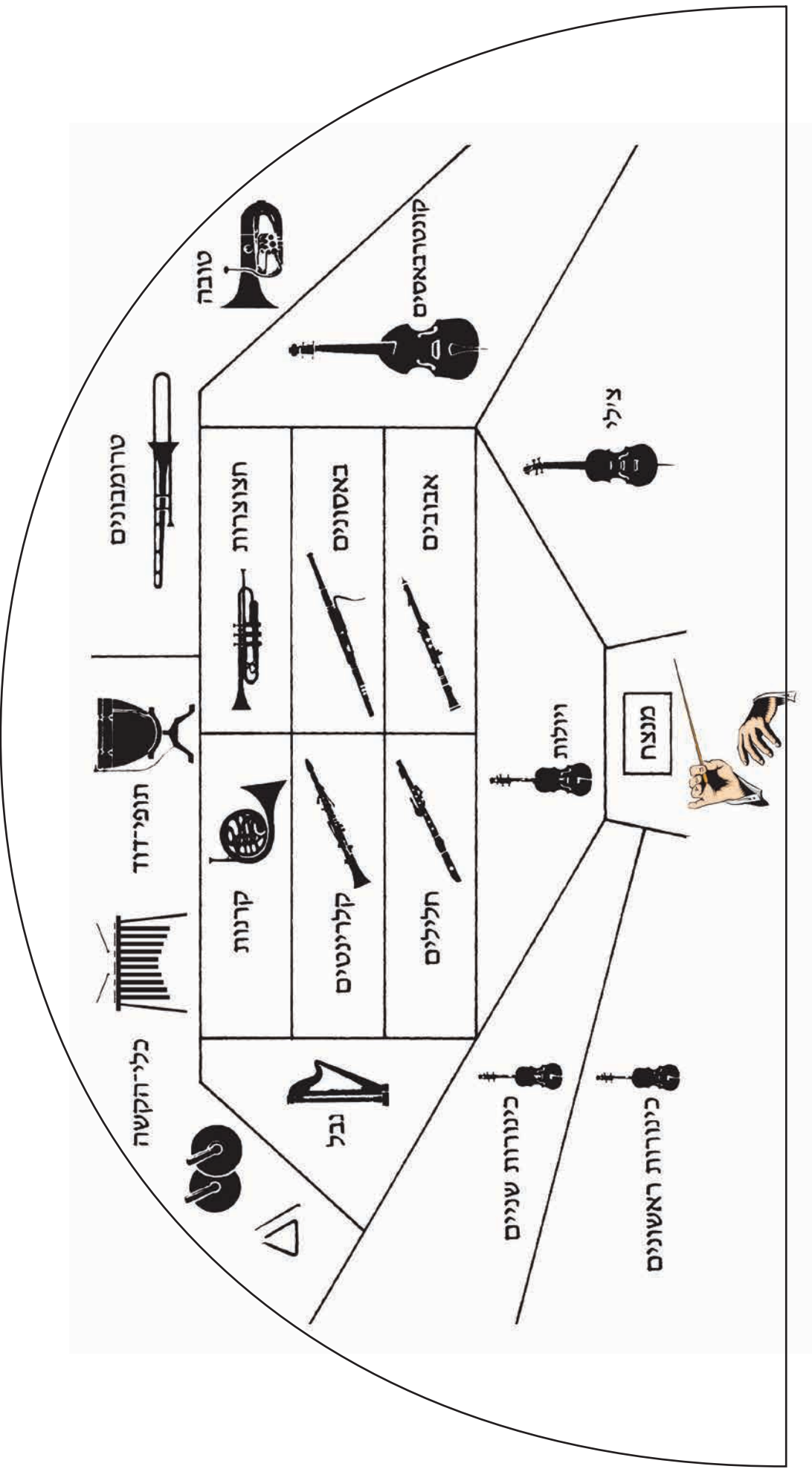
בתקופה הרומנטית (המאה ה 19) משתכללת אמנות התזמור ומגיעה לשיאים שלא נודעו עד אז. התזמורת היא מנגנון, אשר בכוחו להביע מן הצליל הענוג ביותר ועד לעוצמה הנסערת ביותר. מתווספים כלים, בעיקר במשפחת הנשיפה. הגוון, ההבעה והצליל הם הראשונים במעלה.

המאה ה 20 מתאפיינת בניסויים והמצאות חדשות: התפתחות משפחת כלי ההקשה וצירוף כלי הקשה מיוחדים.

סדר ישיבת הכלים בתזמורת הסימפונית

מפת כלי התזמורת הסימפונית נראית כך:

צבע כל משפחת כלים בצבע שונה:
כלי הקשה באדום • **כלי הנשיפה מעץ בירוק** • **כלי הנשיפה ממתכת בצהוב** • **כלי הנקישות בכחול**

שאלות למחשבה ולשיחה

1. מדוע יושבים נגני הקשת בחזית הבמה?

2. מדוע נמוכים צלילי התוף במרכז יותר מאשר בשוליו?

3. באיזה כלי היית בוחר לו רצית לחקות את קולות הציפורים?

4. מאילו משפחות כלים מורכבת תזמורת צבאית?

5. מה יוצא דופן ומדוע: חצוצרה, קלרינט, חליל, פסנתר.

6. מה משותף לפסנתר, מנדולינה, כינור ונבל?

7. למה משמשים הקלידים באקורדיון ולמה משמשים הכפתורים השחורים?

8. באיזה צד של המנגן נמצאים הצלילים הגבוהים של הפסנתר?

9. מדוע אין לגיטרה החשמלית תיבת תהודה?

10. סמן קו תחת הכלים שיכולים להפיק צלילים אחדים בבת-אחת: פסנתר, אקורדיון, גיטרה, חצוצרה

11. אלו סגולות של הפסנתר עושות אותו לכלי מבוקש כל-כך?

12. הצליל מגיע לאוזנינו ע"י רטיטות באוויר. ציין שלושה כלים שמהווים מקורות שונים של הרטטת אוויר:

ראו תשובות בעמ' 82

בערבות אסיה התיכונה

In the Steppes of Central Asia / Alexander Borodin

אלכסנדר בורודין - מלחין רוסי (1887-1834)

ביצירתו **בערבות אסיה התיכונה** מתאר המלחין גדוד חיילים רוסים החוצים את הערבה רחבת הידיים, רכובים על גמלים, הפוסעים לאיטם תחת קרני השמש היוקדת. בראש השיירה צועדים אנשי המקום המכירים היטב את הדרך. החיילים מפזמים נעימה רוסית והמקומיים עונים בנעימה מזרחית.

הקשיבו לשתי הנעימות וקבעו איזו מנגינה היא המזרחית ואיזו הרוסית. מה גרם להחלטתכם?

עם האזנה ראשונה ליצירה, נסו להשלים את השאלות הבאות במחשבה בלבד.
עם האזנה שניה עשו זאת בכתב. ציינו את משפחת הכלים אליה משתייך הכלי, "מיטיבי לכת" ינסו לזהות את הכלי המסוים מתוך משפ' הכלים.

שאלות תוך כדי האזנה (בערבות אסיה התיכונה)

1. מנגינה רוסית בכלי _____ ומיד אחריו בכלי _____.
2. מעבר. פסיעות גמלים: פיזיקטו בכלי הקשת.
3. המנגינה המזרחית נשמעת שלוש פעמים ברציפות בכלי _____.
4. מעבר.
5. המנגינה הרוסית נשמעת _____ פעמים ברציפות. רשמו איזו משפ' כלים מנגנת כל פעם?

6. מעבר.
7. המנגינה ה _____ נשמעת _____ פעמים, בכלי _____.
8. שתי המנגינות נשמעות בבת-אחת ארבע פעמים:
בפעם הראשונה בולטת המנגינה ה _____
בפעם השניה בולטת המנגינה ה _____
בפעם השלישית בולטת המנגינה ה _____
בפעם הרביעית בולטת המנגינה ה _____
9. בקטע המסיים חוזר ונשנה מוטיב* מן המנגינה ה _____, ולבסוף נשמעת המנגינה ה _____ בכלי ה _____.
10. מה עשה המלחין כדי לגוון יצירה שרק שתי מנגינות לה?

11. מה נתן לנו את התחושה של התקרבות והתרחקות של השיירה?

ראו תשובות בעמ' 82

*קבוצה קטנה של צלילים המשמשת גרעין לחיבור מוסיקלי.

התבוננו בדף הפרטיטורה הבא, שימו לב!

* בחמשה הראשונה (חלילים) כתובה המנגינה בשני קולות מקבילים (באוקטבה).
* בחמשות 10, 11 (כינורות), כתובה המנגינה בשני קולות מקבילים (באוקטבה) בנפרד.

כעת ענו על השאלות הבאות:

א. כל הכלים משמיעים את נגינתם ב *mf* מלבד שני כלים:

ב. את המנגינה הרוסית משמיעים ה _____ וה _____

ג. הקלרינטים משמיעים אך ורק צלילים שמשכם ♩

איזה כלי נוסף משמיע אך ורק צלילים שמשכם ♩ _____

איזה כלי משמיע אך ורק צלילים שמשכם ♪ _____

אלו כלים משמיעים אך ורק צלילים שמשכם ♫ _____ , _____

ד. איזה כלי אינו מתחיל יחד עם יתר הכלים? _____

ה. _____ נכנסת באיחור של _____ תיבות.

ה. שני כלי קשת מנוגנים בפריטה באצבע (pizz.)

ה _____ וה _____

ו. לאילו כלים כתובים תווים עם שלושה קוי עזר מעל לחמשה?

ז. אילו כלים מנוגנים לפי מפתח פה? _____

אילו כלים מנוגנים לפי מפתח דו? _____

ח. לפי מה יודע המנצח לקבוע את קצב המוסיקה?

ט. מדוע ישנם כלים שלא מופיעים לידם (אחרי המפתח) סימני התק?

י. מהן סדר משפחות הכלים הכתוב בפרטיטורה מלמעלה למטה?

יא. אם ישנם 4 חברים במשפ' כלי הקשת, מדוע יש 5 חמשות למשפ' זו?

יב. אלו כלים מנגנים בסינקופות?

יג. סמן X ליד המנגינה שלה מקצב מנוקד

יד. כמה קרנות יער משתתפות ביצירה זו? האם כולן מנגנות תפקיד זהה? הסבר

טו. כמה כלי מתכת משתתפים ביצירה זו ומיהם?

ראו תשובות בעמ' 82

אלכסנדר בורודין

דף פרטיטורה: בערבות אסיה התיכונה

Allegretto (♩ = 96)

210

- חליל *mf*
- אבוב *mf*
- קרן אנגלית *mf*
- קלרינט *mf*
- בסון *mf*
- קרן יער *mf*
- קרן יער *mf*
- חצוצרה *p*
- טימפני (תופי דוד) *p*
- כינור ראשון *mf*
- כינור שני *mf*
- ויולה *mf pizz.*
- צ'לו *mf pizz.*
- קונטרבס *mf*

מדריך לתזמורת לבני הנעורים

Young Person's Guide to the Orchestra / Benjamin Britten

בנג'מין בריטן - מלחין אנגלי (1913-1976)

מלחין זה, שעסק גם בהוראת המוסיקה, כתב יצירה על פי נושא מאת הנרי פרסל. ביצירה זו הוא מדגים את כלי התזמורת למיניהם.

בנג'מין בריטן

1. מנגינה זו מושמעת ב _____
אחר-כך מפריד המלחין בין משפחות הכלים וכל אחת מהן
משמיעה את תפקידה:
2. כלי _____
3. כלי נשיפה מ _____
4. כלי _____
5. כלי _____
6. ושוב התזמורת כולה.

ראו תשובות בעמ' 83

בתזמורת הסימפונית כמו זו ששמעתם, משתתפים כמאה נגנים:
כ-60 כלי מיתר, כ-15 כלי נשיפה מעץ, כ-15 כלי נשיפה ממתכת
וכ-10 כלי נקישות.

Allegro maestoso e largamente

The score is for a symphony orchestra and includes the following instruments and parts:

- Flutes:** Two staves, marked *f* and *marc*.
- Oboes:** Two staves, marked *f* and *marc*.
- Clarinet:** One staff, marked *f* and *marc*.
- Bassoons:** Two staves, marked *f* and *marc*.
- Horns:** Four staves, marked *f* and *marc*.
- Trumpets:** Three staves, marked *f* and *marc*.
- Trombones:** Three staves, marked *f* and *marc*.
- Tuba:** One staff, marked *f* and *marc*.
- Timpani:** One staff, marked *f* and *marc*.
- Xylophone:** One staff, marked *f* and *marc*.
- Percussion:** One staff, marked *f* and *marc*.
- Harp:** One staff, marked *f* and *marc*.
- Violins:** Two staves, marked *f* and *marc*.
- Violas:** One staff, marked *f* and *marc*.
- Cello:** One staff, marked *f* and *marc*.
- Contrabass:** One staff, marked *f* and *marc*.

The score is written in 3/4 time and includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings. The tempo is marked **Allegro maestoso e largamente**.

משפחת כלי הקשת

הקבוצה הגדולה ביותר בתזמורת הכלים בקבוצה זו אחידים בצורתם ונבדלים זה מזה בגודלם. הבדלי הגודל משנים את גובה הצליל המופק מן הכלי. ככל שהמיתר ארוך יותר, כך הצליל יהיה נמוך יותר. הצליל מופק באמצעות הרעדת המיתרים, אם ע"י הקשת ואם ע"י פריטה באצבעות (פיציקטו), והוא מוגבר ע"י תיבת התהודה, כלומר גוף הכלי. על ידי לחיצה של אצבעות יד שמאל על המיתרים, המתוחים על צוואר הכלי, מתקצרים המיתרים ומתארכים כרצון המנגן, וכך משתנים גם גובהי הצליל. לכל אחד מהכלים בקבוצה ארבעה מיתרים, כל אחד בעובי שונה (לקונטרבס יש לעתים חמישה מיתרים). עובי המיתר משנה גם הוא את גובה הצליל.

הכינור (Violin)

הקטן שבחבורה ובעל הצלילים הגבוהים ביותר. בתזמורת הסימפונית שתי קבוצות של כינורות: קבוצת הכינור הראשון וקבוצת הכינור השני. לקבוצות אלה בדרך כלל תפקידי נגינה שונים זה מזה.

הויולה (Viola)

אחותו הגדולה של הכינור. צליליה מעט יותר נמוכים, והיא משמשת לרוב לנגינת קולות פנימיים במרקם המוסיקלי.

הצ'לו (Cello)

גדול מכדי שינגנו בו כמו בכינור וביולה. גוף הכלי נשען על כתף שמאל, תחת הסנטר, יד שמאל לוחצת על המיתרים ויד ימין מושכת בקשת. הצ'לו מונח בין רגלי הנגן, נשען על הריצפה בעזרת רגלית דקה, כשהמנגן בעצם מחבק את הכלי. צליליו של הצ'לו נמוכים ועשירים.

הקונטרבס (Double Bass)

אף הוא נשען על הריצפה. הנגן עומד או יושב על כסא גבוה ורוכן אל הכלי הגדול. בגלל גודלו הלחיצה על המיתרים קשה במיוחד וצלילו, כמובן, נמוך מאוד. הקונטרבס ממנה על נגינת הצלילים הנמוכים ביותר במרקם המוסיקלי: צלילי הבס.

לכלי הקשת יכולת טכנית ווירטואוזית, היקף צלילים נרחב ולהם הבעה רבגונית ועמוקה.
ארבעת הכלים זהים בצורתם אך שונים בגודלם.
ככל שהכלי גדול יותר צליליו נמוכים יותר.
ככל שהכלי קטן יותר צליליו גבוהים יותר.

ראו קישור לחידון כלי הקשת:

www.studio-appel.com/batia/Strings%20examples.mp3

ראו דוגמא לכלי קשת ופריטה:

www.youtube.com/watch?v=RxFNHeXKmrY

חידון כלי הקשת

הקשיבו לכלי הקשת לפי סדר הגובה: הכינור, הויולה, הצ'לו והקונטרבס.
בפעם השניה נשנה את הסדר. זהו ורישמו את הכלים (כלי אחד יכול להופיע פעמיים).

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

ראו תשובות בעמ' 83

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=fm1BbSBtOA&ab_channel=GiorgioSasso-Topic

פוגה מתוך סונטה לכלי קשת

Allegro (Fuge) - Sonata III a 5 Op. 2 No. 5 for Strings / T. Albinoni

אלבינוני מלחין איטלקי (1751-1671)

מנגינה זו מושמעת לסירוגין בכינור, בויולה ובצללו.

הקשיבו היטב וספרו כמה פעמים היא מופיעה ? _____

ראו תשובה בעמ' 84

הכינור

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=6EOgUBjEXXU

רונדו: פרק שלישי מתוך הקונצ'רטו לכינור ולתזמורת במי מז'ור

Allegro Assai - Violin concerto in E, BWV 1042 / Johan Sebastian Bach

יוהאן סבסטיאן באך - מלחין גרמני (1685-1750)

המוסיקה בפרק זה מלאת שמחת חיים וקצב. משיכות הקשת הנמרצות והקצובות על מיתרי הכינור, נותנות הרגשת תנופה ובטחון.

יוהאן סבסטיאן באך

מנגינה זו, שהיא המנגינה החוזרת של הרונדו (A) מנוגנת ע"י התזמורת.

הקטעים האחרים (B, C, D, E) מושמעים בכינור.

1. סמנו את צורת הרונדו באותיות לטיניות: _____
2. קטע סולו אחד ארוך יותר מן האחרים. באיזו אות סימנת אותו? _____

ראו תשובות בעמ' 84

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=_25L40IT1ss

מנגינה עברית

Hebrew Melody for Violin and Piano (1911) / Joseph Achron

יוסף אחרון - מלחין אמריקאי (1886-1943)

"מנגינה עברית" מקורה בניגונים חסידיים ולחנים שרווחו בעיירה היהודית במזרח אירופה. אין כמו הכינור, היכול לבטא את שפע הרגש ואווירת הגעגועים הטמונים בניגונים אלה.

עקבו אחרי המנגינה: שימו לב, המנגינה חוזרת פעמיים, בפעם השנייה כאשר מסתיימת תיבה 7, יש לעבור לוולטה שנייה.

הקיפו בעיגול את התשובה המתאימה, וענו על השאלות:

1. המנגינה נשמעת ברגיסטר נמוך / גבוה, מלווה בפסנתר / בנבל, במהירות אלגרו / אנדנטה

2. המנגינה חוזרת ברגיסטר מעט / הרבה יותר גבוה. האם הליווי הוא כמו בשאלה 1? כן / לא

3. קטע ביניים: תאר את המוסיקה במילים שלך.

4. הסבר במה שונה ביצוע המנגינה (משתי הפעמים הראשונות) כאשר היא חוזרת בפעם האחרונה (3.57')?

5. הצליל האחרון ב _____ הוא מאוד גבוה / נמוך

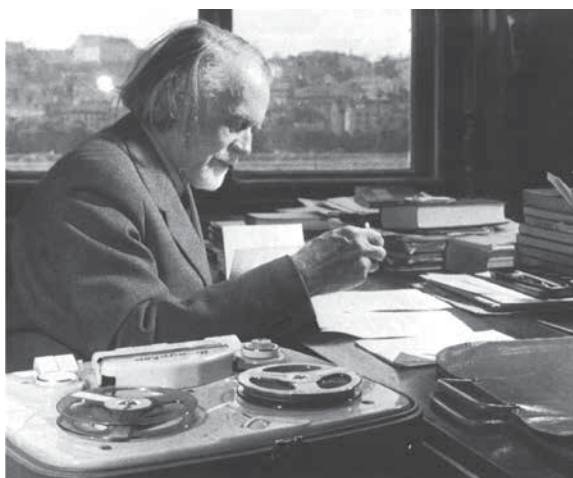
ראו תשובות בעמ' 84

שיר מתוך האופרה הארי יאנוש

Song from the Opera Háry János (1925-6) / Zoltán Kodály

זולטאן קודאי - מלחין הונגרי (1882-1967)

זולטאן קודאי

קטע זה הוא שיר אהבה. המלחין בחר בוויולה, כנראה בגלל צלילה החם והרך, המתאים לאווירה הפסטורלית של הקטע. סולו קצר זה הוא אחד מהמעטים שנכתבו לויולה, וזאת, כיוון שאין היא מצטיינת בברק ובווירטואוזיות (כמו הכינור) והיא משמשת יותר ככלי מלווה.

1. המקצב החוזר במנגינה הוא _____

2. התזמורת מצטרפת רק בתיבה _____

ראו תשובות בעמ' 84

שיר קטאלאני עממי Catalan Folk Song

בשיר איטי זה ניתן להבחין בעושר ההבעה הטמון בצ'לו. בצלילים הארוכים והמתמשכים של המנגינה יכול המנגן להשקיע את כל לבו ונשמתו.

פאבלו קאזלס

הקשיבו להקלטה בגינתו של הצ'לן פאבלו קאזלס.

בית I : שורות 1-2 בשיר מתאימות לתיבות 1-7

שורות 3-4 מתאימות לתיבות

בית II : שורות 5-6 מתאימות לתיבות

שורות 7-8 מתאימות לתיבות

שיר קטאלאני עממי

תרגום חופשי: מרים קלמר

נושבת רוח סתיו, נושבים עלי זהב

ורח חורף באוויר.

ענן באופק שט וגשם עוד מעט

שרים שירים של יום סגריר.

הו, עצב של הסתיו, אהוב לבי לא שב

ואני אותו זוכרת.

שוב הקיץ הזדקן, ציפור פרחים מקן

ועוד שנה עוברת.

ראו תשובות בעמ' 84

פרק שני מתוך הקונצ'רטו לצ'לו ותזמורת מס. 2 ברה מז'ור (1783) Second Movement - Cello Concerto No. 2 in D / Franz Joseph Haydn

פרנץ יוזף היידן - מלחין גרמני (1732-1809)

1. המנגינה מושמעת לראשונה ב _____ ואחר-כך ב _____ .

2. מנגינה חדשה מנוגנת לרוב ברגיסטר הגבוה / הנמוך של הצ'לו.

3. המנגינה הראשונה חוזרת ברגיסטר יותר גבוה / נמוך, בשינויים קטנים בתיבה מס. _____ .

4. שינוי פתאומי באווירה. תאר במילים שלך:

5. המנגינה הראשונה מושמעת פעם אחת/פעמיים עם מעט קישוטים.

6. קדנצה של הצ'לו וסיום. מה תפקיד הסולן בקדנצה?

פרנץ יוזף היידן

ראו תשובות בעמ' 84

הברבור מתוך קרנבל החיות

The Swan - Carnaval des Animaux for 2 pianos and Orchestra / Camille Saint-Saëns

קאמיל סן-סנס - מלחין צרפתי (1835-1921)

לפניכם קטע נוסף המדגיש את תכונותיו השיריות של הצ'לו. ביצירה זו מתארים צליליו את הברבור השט בשלווה על פני המים. כאן מנצל המלחין את המָנְעֵד הגדול של הצ'לו. צלילי הפסנתר המלווים את המנגינה מזכירים את תנועת הגלים.

עקבו אחרי המנגינה, ומספרו את התיבות.

1. כמה תיבות בקטע? _____

2. מדוע הקטע כתוב במפתח פה?

3. מהו המשקל? כמה פעמות בתיבה?

4. תיבות 1-4 זהות לתיבות _____

5. תיבות בכיוון עלייה הן: _____

ראו תשובות בעמ' 84

הקונטרבס

הקונטרבס הוא בעל הצלילים הנמוכים ביותר מבין כלי הקשת, ובתזמורת הוא נותן את הבסיס למרקם הצלילי. בגלל מבנהו המגושם הנגינה בו כְּבִדָּת תנועה. מגבלותיו אלה (הצלילים הנמוכים והנגינה המסורבלת) גרמו לכך שכמעט לא נכתבו לו קטעי סולו.

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=ug8hCAyBaqq

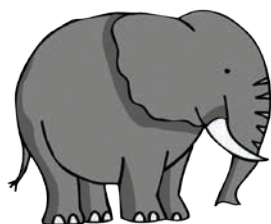

הפיל מתוך קרנבל החיות

The Elephant - Carnaval des Animaux / Camille Saint-Saëns

קאמיל סן-סנס - מלחין צרפתי (1835-1921)

קטע אחד בו מנוצלות מגבלותיו של הקונטרבס, הוא הקטע המתאר בצורה היתולית את הפיל הרוקד ולס בקרנבל החיות.

מה משקל הריקוד? מהי מחזוריות הפעמה המודגשת? _____

כמה פעמים חוזרת המנגינה הפותחת את הקטע? _____

ראו תשובות בעמ' 85

לעומת זאת, ממלא הקונטרבס תפקיד חשוב בלהקות ג'אז, שם פורטים עליו באצבע (פיציקטו). הבס מספק תמיכה הרמונית ללהקה. בלהקות פופ ממלא את מקומו הגיטרה-בס החשמלית.

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=0w9eAMNzhw0

Ray Brown (1926-2002)

האזינו לקטע ג'אז (בס-פיציקטו) בביצועו של ריי בראון.

סקציית הריתמוס בהרכב ג'אז כוללת 3 כלים: _____ , _____ , _____

ראו תשובה בעמ' 85

שאלות התמצאות במשפחת כלי הקשת

1. בתזמורת הסימפונית _____ משפחות כלים.

2. משפחת כלי הקשת מונה ארבעה חברים והם:

_____ , _____ , _____ , _____

3. מדוע לא נכתבו קטעי סולו רבים לקונטרבס?

4. ככל שהכלי גדול יותר, כך צליליו _____ יותר.

5. לשם מה השקעים בצדדיו של כלי הקשת?

6. מדוע קמור הגשר שעליו מתוחים המיתרים?

7. ארבעת המיתרים של כלי הקשת שווים באורכם. מדוע, אם כן, יש לכל מיתר צליל אחר?

8. כיצד מקצרים את המיתרים בכלי הקשת?

9. לשם מה היתדות הקטנים בקצה הצוואר?

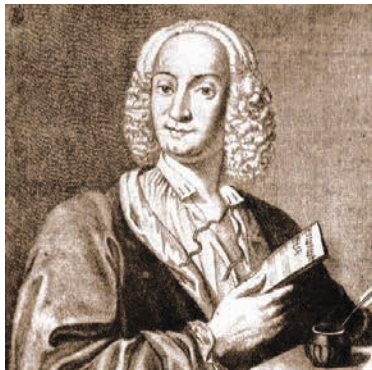
ראו תשובות בעמ' 85

אלגרו מתוך עונות השנה: אביב

Allegro - La Primavera, Concerto Op. 8 no. 1 (RV 269) in E / Antonio Vivaldi

אנטוניו ויואלדי - מלחין איטלקי (1741-1678)

המלחין מתאר ביצירתו את האביב האירופי. באביב זה שומעים את ציוץ הציפורים, את זרימת הנחל ואף את סופות הרעמים.

1. מנגינה עליזה, מתרוננת, כעין בשורת אביב

2. שני כינורות "משוחחים" ביניהם במנגינה קישוטית, מתארים _____

3. בשורת האביב.

4. שני כינורות בנגינה זורמת ושלווה, מתארים _____

5. בשורת האביב.

6. כלי הקשת בטרמולו* ברגיסטר _____, מתארים _____

7. בשורת האביב.

8. שני כינורות בנגינה קישוטית, מתארים _____

9. הפרק במבנה של _____.

_____ המנגינה החוזרת כפזמון חוזר היא

*טרמולו - חזרה מהירה מאוד על צליל אחד ע"י הרעדת הקשת.

ראו תשובות בעמ' 85

פרלוד לאופרה לה טרוויאטה (1852-3)

Prelude - La Traviata / Giuseppe Verdi

ג'וזפה ורדי - מלחין איטלקי (1813-1901)

הפרלוד מכניס אותנו לאווירת העלילה, שעיקרה אהבתה הגדולה של גיבורת המחזה, ויולטה, אהבה שמסתיימת בשברון-לב. כלי הקשת בצלילים מתמשכים, מיטיבים להביא את מלוא עוצמת רגש האהבה ואת כאב הפרידה. מגנינה זו נשמעת תחילה בכינורות. בפעם השנייה נשמעת בכלי הקשת הנמוכים כשהכינורות מלווים.

ג'וזפה ורדי

כלי מיתר שאינם כלי קשת

הנבל

הנבל בנוי ממסגרת עץ גדולה ומפוארת, המשמשת גם כתיבת תהודה. מתוחים בה 49 מיתרים באורך שונה. מאחר ואין בנבל אפשרות "לקצר" את הקיתרים ע"י לחיצת אצבעות (כמו בכלי הקשת), מצויים בתחתיתו של הנבל דוושות, שבעזרתן ניתן "לקצר" את המיתרים.

כאשר לוחצים על הפדל באמצעות הרגל, מסתובבות דיסקיות קטנות בקצה הנבל. דיסקיות אלו מחוברות לשתי יתדות המותחות את המיתר כאשר הן נעות, ומקצרות את אורך המיתר הרועד.

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=bOC36Qjug4U

ולס הפרחים מתוך מפצח האגוזים

Waltz of the Flowers (Act II) – The Nutcracker / Pyotr Ilyich Tchaikovsky

פיוטר איליץ' צ'יקובסקי - מלחין רוסי (1840-1893)

בהקדמה ל"ולס הפרחים מתוך מפצח האגוזים" של צ'יקובסקי, אנו שומעים את הנבל בנגינה מאוד אופיינית לו: הגליסנדו (גלישה). המנגן מחליק באצבעותיו על המיתרים מן הגבוה אל הנמוך ובחזרה, בתנועת יד רחבה.

הפסנתר

הפסנתר אינו חבר בתזמורת, אך הוא מופיע על בימתה כאורח קבוע בתפקידי סולו, כשהתזמורת מלווה אותו. שמו המקורי היה פיאנו-פורטה, כי לעומת קודמו, הצ'מבלו, ניתן להפיק בו צלילים חזקים וגם חלשים.

יש הקוראים לפסנתר גם כלי נקישה. הצלילים מופקים אמנם ממיתרים, אך צורת ההפקה שלהם היא נקישה בפטישי לבד קטנים. מנגנון הפטישים מונע נגינת לגאטו (נגינה קשורה) כי הצלילים נמוגים מהר. גם המצאת הדוושה, שעוזרת להאריך את הצלילים, אינה מבטלת מגבלה זו לגמרי.

יחד עם זאת יש בו, בפסנתר, יתרונות גדולים שעושים אותו לכלי השימושי והמבוקש ביותר. אפשר להשמיע בו כל מוסיקה שרוצים מנגינה וליווי גם יחד, והנגן אינו זקוק לתמיכה של כלי אחר. המלחין יכול להשמיע לעצמו ולנסות את המוסיקה שבדמיונו, לפני שהוא מעביר אותה אל כלי התזמורת.

בקטעים הבאים ניתן להבחין בתכונות השונות של הפסנתר.

**מנגנון הפסנתר: הקלידים, מניעים מנגנון המחובר אל פטישי-
הלבד, אשר נוקשים במיתרים המתוחים לאורך הפסנתר**

שיר ונציאני מתוך שירים ללא מילים (אופ. 30 מס. 6) *Venetian Song - Lieder ohne Worte / Felix Mendelssohn*

פליקס מנדלסון - מלחין גרמני (1809-1847)

מנדלסון עצמו היה פסנתרן וירטואוז. המוסיקה שלו לפסנתר דורשת טכניקה זורמת אך בכלליות סגנונו אלגנטי, רגיש ומאופק. היצירות המפורסמות ביותר שלו הן 48 המיניאטורות בשמונה כרכים: "שירים ללא מילים" - כותרת טיפוסית רומנטית ליצירת אופי שירית. יצירות אלו חושפות את יכולת המגע של הפסנתרן כאשר יש צורך להבליט את המנגינה ולהחליש את הליווי אפילו כאשר השניים מנוגנים על ידי אצבעות של אותה יד. מנגינה זו, כה עשירת הבעה עד אשר איננה זקוקה למילים.

פליקס מנדלסון

נוקטורן במי במול מז'ור *Nocturne Op. 9 No. 2 in E flat major / Frédéric Chopin*

פרדריק שופן - מלחין פולני (1849-1810)

שופן כתב כמעט את כל יצירותיו לפסנתר. הוא היה בעצמו פסנתרן מעולה וידע מניסיונו מה נוח לבצע, ואלו מהלכים מצלצלים יפה. הוא חי את הפסנתר בכל נשמתו ורעיונותיו המוסיקליים הולמים להפליא את אופי הכלי.
הוא התמחה בכתיבת מיניאטורות, והלחין פרלודים, ולסים, פולונזים, סקרצי, בלדות, אטיודים ועוד.

פרדריק שופן

ביצירה זו מראה לנו המלחין כיצד מסוגל הפסנתר "לשיר" על אף מגבלותיו.

מגנינה זו חוזרת עוד כמה פעמים מעטרות ומקושטות.
נסו לגלותה מאחורי הקישוטים.

כמה פעמים הופיעה? _____

ראו תשובה בעמ' 85

אטיוד בפה מז'ור אופ. 10, מס. 8 *Etude Op. 10 No. 8 in F / Frédéric Chopin*

פרדריק שופן - מלחין פולני (1811-1849)

האטיוד, כוונתו לימודית. תרגיל לאימון האצבעות. אך בידיו של שופן הופך התרגיל ליצירה אמנותית, הנשמעת לעיתים קרובות מעל בימת הקונצרטים. בקטע זה מופגנת הווירטואוזיות של הכלי בידי האמן. בעשר אצבעותיו יכול המנגן לרוץ על פני הקלידים וליצור עושר צלילי, כאילו בלתי מוגבל. שופן כתב שני קבצים של אטיודים אופ. 10 (1829-1832) ואופ. 25 (1837), אשר פורסמו כהקדשה למלחין הווירטואוז וידידו הטוב, פרנץ ליסט.

הצייד מתוך 9 קטעים לפסנתר *The chase - Out of Doors BB 89 / Béla Bartók*

בלה ברטוק - מלחין הונגרי (1881-1945)

בלה ברטוק

מראשית המאה מרבית המלחינים לנצל את הצד הנקישתי של הפסנתר. הלך הרוח של המוסיקה בימינו נוטה לעיתים קרובות לחריפות ותוקפנות הביטוי. בקטע זה אנו שומעים נגינה נקישתית, הדגשות בוטות, מקצבים בלתי שגרתיים. התחושה היא של תנופה ופראות.

פרק IV מתוך חמישיה לכלי קשת ופסנתר דג השמך: נושא עם ווריאציות

Fourth Movement - The Trout Quintet D. 667 in A / Franz Schubert

פרנץ שוברט - מלחין אוסטרי (1828-1797)

שוברט עיצב את הרביעיות הראשונות שלו על פי המודלים של מוצרט והידן וכתב אותן עבור חבריו ולשם הנאה. היצירה המפורסמת ביותר מהתקופה המוקדמת היא חמישיית "דג השמך" לפסנתר, כינור, ויולה, צ'לו וקונטרבס (1819). חמישייה זו נקראת כך משום שהפרק הרביעי, פרק הוריאציות מבוסס על המנגינה של הליד *Die Forelle*. שוברט נתן לכל נגן הזדמנות להציג את הנושא הראשי.

הקף או השלם:

1. הנושא ברה מז'ור מנוגן בכלי קשת בלבד / עם ליווי פסנתר.
2. בווריאציה א: הנושא ב _____ בשינויים קלים (תוספת צלילים קישוטיים).
3. בווריאציה ב: הנושא בכלי הקשת הגבוהים / הנמוכים.
4. בווריאציה ג: הנושא בוילה / בקונטרבס.
5. בווריאציה ד: מתרחקת. שינוי קיצוני באווירה. תאר:
6. בווריאציה ה: הנושא נרמז ע"י הכינור / הצ'לו. האם הוא בסולם הטוניקה?
7. בווריאציה ו: הנושא מושמע לסירוגין ב _____ וב _____ .
הפסנתר מעיר הערות. תאר אותן בצורה גראפית:

ראו תשובות בעמ' 85

משפחת כלי הנשיפה מעץ

הכלים שבקבוצה זו אינם אחידים בצורתם. הקבוצה מורכבת מכמה משפחות כלים קטנות שונות זו מזו באופיין. עקרון הפקת הצליל משותף לקבוצה זו ולקבוצת כלי הנשיפה ממתכת: הכלי הוא צינור, שבו כלוא עמוד אוויר. הנשיפה מרעידה את עמוד האוויר, וכתוצאה מכך מופק הצליל. השינוי בגובה הצליל מושג בעזרת קיצור עמוד האוויר והארכתו, כאשר החורים שבצינור נפתחים נסגרים (בדרך כלל באמצעות שסתומים המופעלים ע"י האצבעות).

אורך הכלי וקוטרו, החומר ממנו הוא עשוי, צורתו (גליל או קונוס), סוג הפיה ומצב השפתיים בעת הנגינה, הם שקובעים את אופי הצליל ואת הגוון שלו. למרות שרוב הכלים אינם עשויים תמיד מעץ (כדוגמת החליל או הסקסופון), הם שייכים למשפחת כלי הנשיפה מעץ בשל הפיה או משום שבעבר היו עשויים מעץ.

הנשיפה נעשית באחת מתוך שלוש דרכים:

1. אל תוך נקב שבצינור של הכלי (כמו בחליל ובפיקולו).
2. אל תוך פיה העשויה משני קני סוף צרים מחוברים, שביניהם סדק דק (כמו באבוב ובבסון).
3. אל תוך פיה שיש לה עלה אחד, המחובר אל מקור הכלי (כמו בקלרינט ובסקסופון).

החליל (Flute)

עשוי מתכת אך נמנה על משפחת כלי הנשיפה מעץ, משום שבעבר היו החלילים עשויים מעץ. כיום זהו צינור מתכת גלילי, שעליו מערכת שסתומים ומנופים, המאפשרת למנגן לפתוח ולסגור את החורים הנקובים בצינור. הפיה שטוחה ונמצאת על גב הכלי (לא בקצהו) כך שהמנגן מחזיק את הכלי הצידה, וכך הוא מכוון את נשיפתו לפיה; רק שפתו התחתונה נוגעת בה. לחליל צלילים אווריריים גבוהים.

הפיקולו (Piccolo)

חליל קטן המצלצל אוקטבה גבוה יותר מן החליל. משתמשים בו גם בתזמורות מצעדים.

האבוב (Oboe)

מאופיין בצליל גבוה, דק ומאונפק, הנובע מנשיפה לתוך פיה דו-סופית (שני עלים דקים מקנה סוף). מעבר האוויר ברווח הצר מאוד שבין שני העלים, צורתו הקונית של הצינור (מתרחב באופן מתון לכל אורכו) והאפרכסת שבסופו - אלו מקנים לאבוב את הצליל המיוחד.

הקורן האנגלית (Cor anglais)

אבוב אלט, כלי בטרנספוזיציה המצלצל קוינטה מתחת לאבוב או נכתב קוינטה גבוה מאשר נשמע. הומצא ע"י פֶּרלנדיס מברגאמו ב-1760. לא היה בשימוש רב לפני המאה ה-19. הפיה מוכנסת לתוך צינור מתכת מכופף.

הקלרינט (Clarinet)

צליליו קטיפתיים ורכים. יש לו פיה בעלת עלה יחיד, צורתו קונית, וניתן לנגן עליו בזריזות רבה ובשטף. בנשיפה חזקה מאוד אפשר להשיג גם צלילים חזקים וצווחניים במקצת (כדוגמת אלו במוסיקה של הכליזמרים היהודיים). הקלרינט בנוי בכמה גדלים, בסי במול ובלה הם השימושיים ביותר משום שהסולמות מפחיתים את קושי הנגינה בסולמות הבמולים והדיאזים.

הבסון (Fagott)

הוא אבוב גדול מאוד, כשהצינור, למעשה, מקופל כמה פעמים. הפיה הדו-סופית נמצאת בקצה צינורית מעוקלת בערך בשני שלישים מגובהו, והאפרכסת כלפי מעלה. לבסון צלילים נמוכים, ואופייניים יכול להיות שירתי מחד, אך מלאי הומור מאידך.

הסקסופון (Saxophone)

כלי חדש יחסית בתזמורת הומצא ע"י אדולף סקס (בונה כלי נשיפה מבלגיה) ב-1846. הסקסופון הוא בעצם קלרינט עשוי מתכת, שצורתו כצורת מקטרת מעוגלת. צליליו כהים ומחוספסים. משתתף בתזמורת לעתים נדירות ובעיקר בתזמורות ג'אז. בקבוצת הסקסופונים חמישה "אחים": סופרן, אלט, טנור, בריטון ובס.

כלי נשיפה

כלי הנשיפה בתזמורת מחולקים לשתי קבוצות:

א. כלי נשיפה מעץ.

ב. כלי נשיפה ממתכת.

על אף שכינויים אלה כבר אינם מדויקים, ממשיכים לקרוא להם כך, בשל מוצאם. הצלילים בכלי הנשיפה מופקים ע"י הרטטת עמוד האוויר אשר בקנה. קוטר הקנה ואורכו, שניהם משפיעים על גובה הצליל. ככל שקוטר הקנה רחב יותר, הצלילים נמוכים יותר, ולהיפך. ככל שהקנה ארוך יותר הצלילים נמוכים יותר, ולהפך.

מתמיד היה קיים הרצון להגדיל את תחום הצלילים של כל כלי הנגינה. מכאן ניתן להבין, שבמרוצת הזמן נוספו לכל אחת ממשפחות הכלים "אחים" גדולים יותר, שבהם מגיעים לצלילים נמוכים ו"אחים" קטנים יותר, בהם מגיעים לצלילים גבוהים. כך, למשל, יש לחליל אח קטן הפיקולו. לאבוב אחות גדולה הקרן האנגלית (אבוב גדול). בקבוצת הסקסופונים כנאמר, חמישה סוגים.

לחלק מכלי הנגינה יש הבדל בין הצליל הרשום לבין הצליל האבסולוטי שנשמע. כלים כדוגמת הקרן האנגלית, קלרינט בסי במול וקלרינט בס, חצוצרה, ומשפחת הסקסופונים נקראים "כלים בטרנספוזיציה". לדוגמא לקלרינט בסי במול כתובים תווים טון גבוה יותר מאשר הם נשמעים; ולקלרינט בלה, בטרצה קטנה גבוה יותר.

ראו קישור לחידון כלי נשיפה מעץ:
www.studio-appel.com/batia/Woodwinds%20examples.mp3
ראו דוגמא לכלי הנשיפה מעץ:
www.youtube.com/watch?v=7OjqeyOvC1c

חידון כלי הנשיפה מעץ

הקשיבו לחמשת הכלים לפי סדר גובהם:

חליל - אבוב - קלרינט - סקסופון - בסון

בחרו להם תואר המתאים לגונם:

אָוורירי - מאונֶפֶף - מחוסֶפֶס - עָמוּם - מַתְכֵּתִי (או כל תואר אחר)

בפעם השנייה נשנה את הסדר. זהו את הכלים:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

ראו תשובות בעמ' 86

החליל

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=BGkOf64pJ5s

2:14-4:51

מחול הרוחות הטובות

מתוך האופרה אורפיאוס ואורידיצ'ה

Dance of the Blessed Spirits - Orpheus and Eurydice / **Christoph Willibald Gluck**

כריסטוף ויליבלד גלוק - מלחין גרמני (1787-1714)

כריסטוף ויליבלד גלוק

החליל, בצליליו האווריריים, מלווה את מחול הרוחות הטובות שאורפיאוס פגש בהן בשאול. על-פי הסיפור, יורד אורפיאוס אל השאול כדי להחזיר אליו את אהובתו המתה, אורידיצ'ה. הוא נשבע לאל אֶמור (אל האהבה הרומי) לא להביט בה עד צאתם מן השאול. אורפיאוס נלחם בכל כוחות השאול ופוגש בסוף דרכו את הרוחות הטובות. לצלילי מוסיקה מלאכית נעות הן במחול ומובילות אותו אל אהובתו. אורידיצ'ה מתחננת אל אורפיאוס כי יסתכל בפניה כאות לאהבתו. אורפיאוס מפר את נֶדרו, מביט בה והיא מְתה שנית. אורפיאוס המיואש שואל את נפשו למות. האל אֶמור מופיע שוב, מעיר את אורידיצ'ה לחיים ומאֶחד את הנֶאֱהֵבִים.

מטלה בתנועה:

התחלקו לזוגות ושבו זה מול זה. לוו את מחול הרוחות תוך כדי האזנה בתנועות חופשיות (אחד מתחיל והשני מחקה אותו, בהמשך מתחלפים). נסו להתאים את התנועות לאופי המוסיקה הנשמעת מבחינת כיווניות, התחלה וסיום של המשפטים.

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=NPECicmIIPE

בדינרי

מתוך הסוויטה לחליל ולכלי קשת מס. 2 בסי מינור

Badinerie – Suite No. 2 in Bm, BWV 1067 / Johan Sebastian Bach

יוהאן סבסטיאן באך - מלחין גרמני (1750-1685)

יוהאן סבסטיאן באך

הבדינרי הוא ריקוד צרפתי מהיר ועליז. כאן מפגין החליל את זריזותו וקלילותו המיוחדות לו ואשר הולמות מאוד את אופיו המשעשע של הריקוד.

1. ספרו כמה פעמים מופיע המוטיב החוזר בירידה? _____

2. הוא מופיע כל פעם ב עוצמה שונה / גובה שונה, בכיוון עלייה / ירידה ?

ראו תשובות בעמ' 86

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=OsNamulEUjc&ab_channel=HerbieMann-Topic

Free For All / Herbie Mann (1930-2003)

הרבי מאן הוא אחד המוסיקאים הראשונים שהכניס את החליל ללהקת הג'אז. הוא מנצל במיוחד את הצלילים הגבוהים של החליל ובמנגינותיו הקטועות נשמע הכלי חד ודוקרני.

שימו לב, הקטע נפתח במנגינה שחוזרת על עצמה, מה עושה החלילן לאחר מכן? _____

הרבי מאן

ראו תשובות בעמ' 86

האבוב

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=4WevYzERatA

לרגטו מתוך קונצ'רטו לאבוב ולתזמורת

Larghetto – Concerto for Oboe and Orchestra in C / Domenico Cimarosa

דומניקו צ'מרזזה - מלחין איטלקי (1749-1801)

פרק זה, הראשון מתוך ארבעה, משמש כהקדמה ומתחבר ישירות לפרק האלגרו הבא אחריו. הפרק ממחיש התאמה נדירה בין גון הכלי והמנגינה אשר הוא מבצע. יש בצליל האבוב משהו מקונן וחודר, המיטיב להבליט את הנימה המתחננת שבמוסיקה זו.

סמנו את התשובות הנכונות:

1. האבוב משמיע מנגינה, המורכבת כולה ממוטיב מלודי החוזר ונשנה.

כלי הקשת מלווים בפיציקטו / עם הקשת.

2. דו-שיח בין האבוב וכלי הקשת / כלי הנשיפה.

3. מעבר סולו כינור / אבוב.

4. האבוב חוזר ומשמיע את המנגינה, כלי הקשת ברקע "מחקים" כהד.

5. בסיום חוזרת ונשנית המנגינה הפותחת בעלת המוטיב המאפיין.

דומניקו צ'מרזזה

ראו תשובות בעמ' 86

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=1o2H5bP0sE0&ab_channel=bradfordboe

נמל בתוניסיה

Escales (1922) / Jacques Ibert

ז'אק איבר - מלחין צרפתי (1891-1959)

ז'אק איבר שירת שנים אחדות בצי הצרפתי. הוא בילה ימים רבים באונייה, אשר היתה שטה בין נמלי הים התיכון והכיר יפה את הנוף הנשקף לעיניו. משהו מרשמו העלה ביצירתו נמל בתוניסיה. כדי להבליט את האווירה המיוחדת למקום בחר באבוב, אשר בגונו המאנפך מעניק למוסיקה צבע מזרחי.

כיצד ניתן לתאר את ה"צבע" המזרחי במנגינת האבוב?

ראו תשובה בעמ' 86

הקלרינט

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=ITMqbaAHiRUK

פרק IV: נושא עם ווריאציות מתוך החמישייה לקלרינט וכלי קשת

Allegretto con Variazioni - Quintet for Clarinet and String Quartet in A, K. 581 / Wolfgang Amadeus Mozart

וולפגאנג אמדאוס מוצרט - מלחין אוסטרי (1756-1791)

בפרק זה ניתן להבחין בחיותו ובגמישותו של הקלרינט. הוא משתעשע בדו-שיח עם כלי הקשת המלווים אותו, מעיר להם הערות ומעטר עיטורים סביבם.

צורת הנושא A-B-A

וולפגאנג אמדאוס מוצרט

הקשיבו פעם אחת לנושא בלבד ועקבו אחרי התווים.

1. בנושא בולטים כלי הקשת / הקלרינט.
2. וריאציה א' - הקלרינט משמיע את הנושא / את העיטורים.
3. וריאציה ב' - הנושא נשמע בכינור ברמז / בבירור.
4. וריאציה ג' - "מתרחקת". במה מתבטא השינוי באווירה?
5. וריאציה ד' - הקלרינט משמיע את הנושא / העיטורים.

עם השמעה נוספת שירו את הנושא תוך כדי האזנה אל הווריאציות (מלבד השלישית).

ראו תשובות בעמ' 86

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=KT8KsTBGhTI

ריקוד חתונה עממי

Folk Wedding Dance / Giora Feidman

ג'ורא פיידמן

בקטע זה אנו מגלים צד אחר של הקלרינט, המוכר לנו מעולם הג'אז וכמו-כן מן הפולקלור היהודי. משום שהמנגנים מרבים להפיק מכליהם חיקויים של קול האדם, צרידות, חספוס, צחוק ואנחותיו, נקראת זו מוסיקת נשמה יהודית. שימו לב לגלישות ולסלסולים הרבים בנגינתו של ג'ורא פיידמן.

הסקסופון

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=QSomvC6rwgU

הארמון העתיק מתוך תמונות בתערוכה

The Old Castle - Pictures at an Exhibition (1874) / Modest Mussorgsky

מודסט מוסורגסקי - מלחין רוסי (1839-1881)

מודסט מוסורגסקי

מוסורגסקי כתב את היצירה תמונות בתערוכה במקור לפסנתר. המלחין הצרפתי מוריס ראוול העביר אותה מן הפסנתר אל התזמורת, כלומר תיזמר אותה וכך הוסיף לה צבעים. בקטע הארמון העתיק נתן ראוול את המנגינה דווקא לסקסופון, שיתאר את הטובדור, אשר בימים עברו היה נודד מארמון לארמון ומשמיע את שיריו. זהו אחד מקטעי הסולו הנדירים של סקסופון בתזמורת סימפונית.

מיד לאחר הקדמה בכלי העץ, נכנס הסקסופון במנגינה מלאה הבעה.

1. כלי הנשיפה מ _____ (בעיקר ה _____) מופיעים במנגינות נגדיות בין קטעי הסולו של הסקסופון, לעתים מלווים ב _____ (תבנית מקצב חוזרת)
2. מהו מבנה הקטע?
3. בחלק האחרון, מופיע הסקסופון בחלק מהמנגינה / בכל המנגינה, ומסיים במרווח הפותח:

ראו תשובות בעמ' 86

אם בתזמורת הסימפונית לא שפר חלקו של הסקסופון, הרי בתזמורת הג'אז הוא נגן ראשי ומיטיב לחקות את קול האדם. הוא מתהולל ומשתולל יותר מכלים אחרים.

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=vmDDOFXSgAs

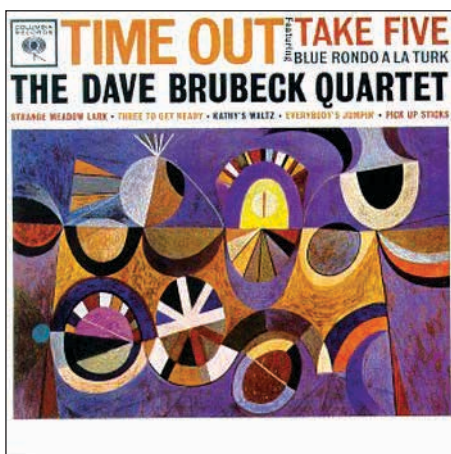
Take Five / Paul Desmond – Dave Brubeck

Take Five זוהי יצירת ג'אז קלאסית שהוקלטה לראשונה ע"י רביעייתו של דייב ברובק בשנת 1959 באלבומו Time Out. יצירה זו חוברה ע"י פול דזמונד, נגן הסקסופון של ההרכב, ונעשתה מפורסמת בזכות מנגינת הסקסופון המופיעה וחוזרת בה והמשקל המורכב של 5 פעמות בתיבה.

הכלים המשתתפים בהרכב הריתמי המלווה את הסקסופון הם:

_____ , _____

ראו תשובות בעמ' 86

הבסון

ראו קישור ליצירה:

<https://www.youtube.com/watch?v=9Vm5ja4yKQM>
מההתחלה עד דקה 04:22

אנדנטה לבסון ולכלי קשת

Andante and Hungarian Rondo Op. 35 (1813) / Carl Maria von Weber

קארל מריה פון ובר - מלחין גרמני (1786-1826)

בקטע זה אנו מוצאים שני "פרצופים" של אותו כלי. בתחילת הקטע, כשהבסון משמיע את המנגינה צליליו מלאי רוך ומתיקות. אך בהמשך, כשהוא מלווה את כלי הקשת בעיטורים צליליו צרודים, מחוספסים ויש בהם נימה היתולית.

1. עקבו אחרי הבסון המשמיע מנגינה זו בליווי _____ בכלי הקשת: מעבר.

2. כלי הקשת חוזרים על המנגינה והבסון _____ בנגינה קופצנית ב- מעבר.

3. הבסון משמיע מנגינה דומה מאוד לראשונה. מה ההבדל? _____ מעבר.

4. כלי הקשת חוזרים על המנגינה הראשונה והבסון מעטר בנגינה מתרוצצת ב-

ראו תשובות בעמ' 87

פרק III: רונדו מתוך קונצ'רטו לבסון ולתזמורת *Rondo - Concerto for Bassoon and Orchestra in B flat,* *k. 191 (1774) / Wolfgang Amadeus Mozart*

וולפגאנג אמדאוס מוצרט - מלחין אוסטרי (1756-1791)

בפרק זה ארבעה נושאים.

1. נושא ראשון (תיבות 1-8) נשמע שלוש פעמים, עם מעבר קצר בין הפעם ה _____

וה _____.

2. נושא שני: הבסון במנגינה קישוטית / שירתית.

3. נושא ראשון נשמע _____ פעמים.

4. נושא שלישי: שירתי. הפעם הראשונה ב _____ והפעם השנייה ב _____.

5. נושא ראשון נשמע _____ פעמים.

6. נושא רביעי. הבסון במנגינה דומה לנושא השני / לנושא הרביעי.

מעבר.

7. נושא ראשון נשמע בפעם הראשונה ב _____ ואחרי מעבר קצר ב _____.

מעבר.

8. נושא ראשון בתזמורת / בבסון.

ראו תשובות בעמ' 87

רונדו מתוך שישייה לכלי נשיפה במי במול מז'ור

Rondo Allegro - Sextet for winds Op. 71 (1796) /

Ludwig Van Beethoven

לודוויג ואן בטהובן - מלחין גרמני (1770-1827)

זוהי היצירה הקאמרית הראשונה שכתב בטהובן אחרי שעבר לוינה. פרק זה הינו בצורת רונדו, כלומר, יש בו פזמון חוזר. ראשית, הקשיבו למנגינה החוזרת של פרק הרונדו (ה-A), ושימו לב לתת חלוקה של מנגינה זו (a, a', b, a')

לודוויג ואן בטהובן

1. קטע A - מנגינה עליזה, באלגרו / אנדנטה.
2. קטע B - מנגינת ביניים.
3. קטע A - בשלמות / בצמצום.
4. קטע C - מנגינה תרועתית / ריקודית.
5. קטע A - בשלמות / בצמצום.
6. קטע D - במוטיב נשמע לסירוגין בחליל ובקלרינט, באבוב ובבסון.
7. קטע A - בשלמות / בצמצום.
8. הקטע המסיים מכיל את המוטיב

ראו תשובות בעמ' 87

ערב בכפר מתוך סקיצות הונגריות

Evening in the Country - Hungarian Sketches (1931) / Béla Bartók

בלה ברטוק - מלחין הונגרי (1881-1945)

בלה ברטוק

ביצירה זו מושמעות שתי מנגינות לסירוגין:
מנגינה א' איטית, במקצבם חופשי.
מנגינה ב' מהירה וקצבית.

זהה את כלי הנשיפה מעץ הנשמע בכל פעם:

1. מנגינה א' מושמעת ב _____
2. מנגינה ב' מושמעת ב _____ בליווי _____
3. מנגינה א' מושמעת ב _____
4. מנגינה ב' מושמעת ב _____
5. מנגינה _____ מושמעת בשני כלי נשיפה בבת-אחת

הקטע מסתיים בריטרנדו (האטה) ודימינואנדו (החלשה).

ראו תשובות בעמ' 87

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=Ke87nxWjQMg

4:49-5:32

מוסיקה קאמרית זעירה

Kleine Kammermusik (Wind Quintet) Op. 24 No. 2 (1922) / Paul Hindemith

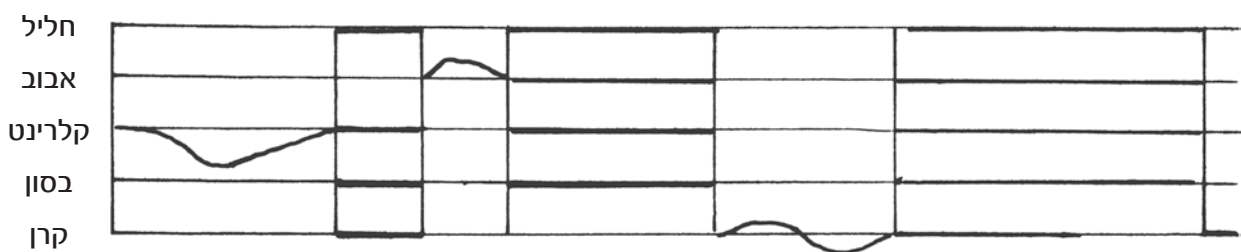
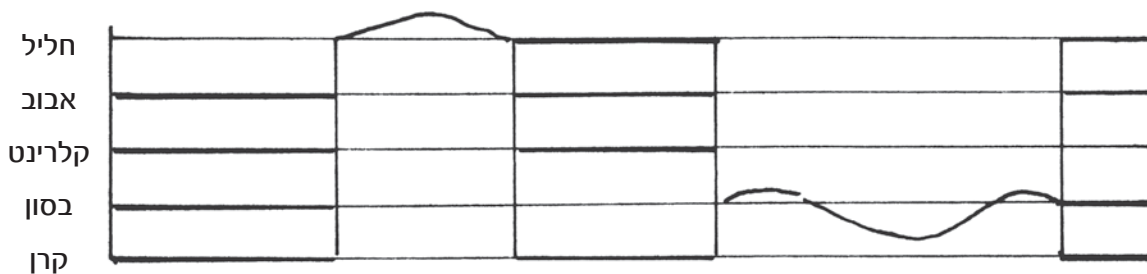
פאול הינדמיט - מלחין גרמני (1895-1963)

בקטע זה מנגן הרכב נשיפה בצוותא ולסירוגין משמיעים כל אחד מחמשת הכלים: החליל, האבוב, הקלרינט, הבסון והקרן סולו קצר.

רשמו את שמות הכלים לפי סדר הופעתם בקטעי הסולו:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

ראו תשובות בעמ' 87

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=c71THvKso3w

מההתחלה עד דקה 1:32

הדרגון מאלקלה (הקצין מעיר בספרד) מתוך האופרה כרמן

Entr'acte - (Act I) Carmen (1873-4) / Georges Bizet

ז'ורז' ביזה - מלחין צרפתי (1875-1838)

- א. המנגינה נשמעת באבוב / בבסון, הליווי בלגאטו / בסטקטו.
איזה כלי מלווה? _____
- ב. דו-שיח בין כלי ה _____ לבין כלי ה _____
- ג. המנגינה הראשונה חוזרת בקלרינט / בבסון, הליווי בחליל / בבסון
- ד. בסיום נשמעים לפי הסדר: 1. חליל, אבוב, קלרינט, בסון
או
2. בסון, חליל, קלרינט, אבוב

ראו תשובות בעמ' 88

כלי הנשיפה מעץ - שאלות סיכום:

1. מה יכולה להיות הסיבה שנגני התזמורת מכוונים את כליהם לפי האבוב?

2. בחלילית מכסים את הנקבים באצבעות. מדוע צריך היה להוסיף מערכת קלידים לכלים היותר גדולים?

3. איזה כלי יוצא דופן בצורת אחיזתו ומה הסיבה?

4. מנה שלושה כלים, מתוך החמישה, שמשתתפים גם בתזמורות בידור.

5. מה משפיע על גובה הצליל בכלי הנשיפה?

6. מדוע נוספו לכל כלי "אחים גדולים וקטנים יותר"?

7. מה ההבדל בין פיות האבוב והבסון לבין פיות הסקסופון והקלרינט?

8. באיזה כלי "מתבזבז" אוויר בעת הנשיפה, ומדוע?

9. חליל הצד המודרני עשוי מכסף או מפלטינה והוא שייך בכל-זאת למשפחת כלי הנשיפה מעץ. מדוע?

ראו תשובות בעמ' 88

משפחת כלי הנשיפה ממתכת

החצוצרה (Trumpet)

צליליה גבוהים ומבריקים. זהו צינור מתכת מקופל כמה פעמים, שלושה שסתומים, ואפרכסת בסופו. החצוצרה יכולה לנגן תרועות בעלות אופי צבאי, אך גם לזמר בקלילות רבה.

קרן-היער (Horn)

היא אולי הכלי העתיק ביותר בתזמורת. בעבר הרחוק אכן השתמשו בקרן של איל (שופר). במשך השנים התפתח הכלי, עד שהגיע לשכלולו הסופי: צינור מתכת ארוך מאוד (יותר משבעה מטר) מגולגל פעמים רבות, בעל שלושה שסתומים ואפרכסת רחבה. המנגן מכניס את ידו הימנית לאפרכסת ובעזרתה מעמעם את הצליל. למקהלת הקרנות צליל כהה ומלא.

הטרומבון (Trombone)

הוא היחיד מבין כלי הנשיפה ממתכת, שאין לו שסתומים. שני חלקי הצינור מושחלים זה בתוך זה. קיצור הצינור והארכתו מושגים באמצעות החלקת המסוט (החלק המושחל) פנימה והחוצה. טכניקה זו מאפשרת מעבר חלק בין הצלילים וגמישות רבה, ואף אפקט הנקרא גליסדו. צלילי הטרומבון נמוכים ובעלי קשת הבעה רחבה. בתזמורת בת ימינו, משתתפים טרומבונים שונים: אלט, טנור ובס.

הטובה (Tuba)

היא הגדולה שבכלי הנשיפה בתזמורת הסימפונית. לטובה צלילים נמוכים מאוד, והיא בדרך כלל מנגנת את צלילי הבס במרקם המוסיקלי. רק לעתים רחוקות מקבלת הטובה תפקיד סולו. זהו צינור עבה וארוך, המגולגל מספר רב של פעמים ומסתיים באפרכסת ענקית. הפיה שלה גדולה מאוד, ונדרשת שליטה מדויקת מאוד בשפתיים על-מנת לנגן בה בשטף.

משפחת כלי המתכת

משפחת כלי המתכת אחידה יותר ממשפחת כלי הנשיפה מעץ. הכלים עשויים מצינור מתכת מפותל שאליו מחוברים צינורות נוספים, קצרים יותר. הפיה שלהם בצורת גביע, אף היא עשויה מתכת. את גובה הצליל ניתן לשנות: א) באופן הנשיפה ב) בעזרת בשסתומים.

הנגן מצמיד את שפתיו אל הגביע ובכיווץ שפתיו ולחץ נשיפתו יכול להפיק צלילים שונים. השסתומים מכוונים את זרם האויר אל הצינורות הנוספים וע"י כך מאריכים את דרכו של זרם האויר והצליל נעשה נמוך יותר. מכיוון שכלי הנשיפה ממתכת בעלי צלילים חזקים מאוד מטבעם, קיים לפעמים הצורך להשתמש בעמעם כדי השקיט אותם. העמעם הוא "אגס" ממתכת או עץ שמכניסים לתוך משפך הכלי, כך שעוד נשאר פתח צר ליציאת הצלילים.

ראו קישור לחידון כלי מתכת:

www.studio-appel.com/batia/brass%20examples.mp3

ראו דוגמא לכלי נשיפה ממתכת:

www.youtube.com/watch?v=2EvgkO_bwQA

חידון כלי מתכת

הקשיבו לארבעת כלי הנשיפה לפי סדר גובהם:

החצוצרה - הקרן - הטורמבון - הטובה ובחרו להם תואר מתאים לגונם.

רך - עמום - מבריק - סמך - או כל תואר אחר.

בפעם השנייה נשנה את הסדר (כל כלי יכול להופיע פעמיים).

_____ .1	_____ .4
_____ .2	_____ .5
_____ .3	_____ .6

ראו תשובות בעמ' 88

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=6TBFnHDBB1o

קטקומבות מתוך תמונות מתערוכה / מודסט מוסורגסקי

לקטע "קטקומבות" מתוך "תמונות בתערוכה" בחר המלחין ראול אשר תיזמר את יצירתו של מוסורגסקי בקבוצת כלי הנשיפה ממתכת, כדי להדגיש את תחושת ההוד והחרדה אשר שוררת במערות הקבורה הרומיות מתחת לרחובות פריז.

החצוצרה

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=GZib08sHrwE

רונדו מתוך פנפר (תרועות)

Rondo - Fanfare / Jean Joseph Mouret

ז'אן ג'וזף מורה - מלחין צרפתי (1738-1682)

צלילי החצוצרה מזכירים לנו תמיד טקסים חגיגיים הנערכים בחצרות המלכים ברוב פאר והדר. גם קטע זה חובר במיוחד לאירוע חגיגי, בעת שירותו של המלחין בחצרו של מלך איטליה.

1. המנגינה נשמעת פעמיים.

2. נגינת ביניים בכלי הקשת בלבד / בכלי הקשת עם החצוצרה.

3. המנגינה הראשונה חוזרת פעם אחת / פעמיים.

4. נגינת ביניים בכלי הקשת: יותר ארוכה / קצרה ממס. 2.

5. המנגינה נשמעת פעם אחת / פעמיים.

6. הסיום בהאטה / בהאצה.

ראו תשובות בעמ' 88

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=26SQkl-Rp_8&ab_channel=milan64586

Smoke Gets in your Eyes / Jerome Kern (1933)

לחצוצרה תפקיד מוביל גם בלהקות הג'אז. הקשיבו לנגינתו של קליפורד בראון, כשהוא מאלתר על מנגינת הלהיט הידוע "Smoke gets in your eyes".

חלק III: בחדרו של הכושי מתוך הבלט פטרושקה

(ב-4 מערכות)

The Moor's Room - Petrushka / Igor Stravinsky

איגור סטרווינסקי - מלחין רוסי (1882-1971)

הבלט פטרושקה מספר על שלוש בובות מריונטות שהתעוררו לחיים והן:

פטרושקה - דמות ליצן, רגיש ומסכן
רקדנית - נערה חמודה
הכושי - גברתן, גס רוח

בהקיצם לחיים מתפתחים ביניהם יחסים אנושיים. לבו של פטרושקה נקרע בין אהבה לקנאה, בראותו את הנערה האהובה מתחננת לפני הכושי. סטרווינסקי בחר בחצוצרה הכבודה ושם בפיה, על דרך הקריקטורה, מגנינות חדות וקופצניות והן כאילו לועגות לשפעת הרגשות הקורעות את לבו של פטרושקה.

הקטע פותח בתיפוף, המבשר את כניסת הרקדנית. היא רוקדת לפי מגנינה זו, המלווה בתיפוף קצבי.

(מעבר, חליל / בסון סולו)

המשקל מתחלף ל $3/4$ של ולס איטי. מגנינה סנטימנטלית מנוגנת לסירוגין בחצוצרה ובחליל.

קצב הריקוד מואץ (בכלי העץ) והכושי המוקסם מקלילות תנועותיה מצטרף אליה בתנועה כבדה.

(מעבר, תרועות, פיציקטו, מגנינת הולס חוזרת)

פטרושקה מתפרץ אל החדר (חצוצרות!) ונחרד למראה הזוג הרוקד יחד בהנאה. הזוג ממשיך לרקוד, אך פטרושקה אינו יכול להתאפק עוד. הוא פורץ באיומים ובצעקות.

הקרה

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=jvz8gt_y-yE

נוקטורן מתוך חלום ליל קיץ

Nocturne - Midsummer Night's Dream / Felix Mendelssohn

פליקס מנדלסון - מלחין גרמני (1847-1809)

"חלום ליל קיץ" זוהי קומדיה רומנטית מאת ויליאם שיקספיר שנכתבה בשלהי המאה ה-16. במחזה מסופרים שלושה סיפורים מקבילים: סיפורם של ארבעה צעירים הקשורים ביניהם בקשרי אהבה מורכבים, סיפורם של חבורת שחקנים חובבים וסיפורם של הפיות ושאר שוכני היער. מנדלסון חיבר מוזיקה תזמורתית המלווה את המחזה. הנוקטורן מתוך לילה ביער הקסום מתאר את השלווה שירדה על זוג הנאהבים שמצאו אחד את השני לאחר תלאות רבות. הקרן מעניקה לחזיון את אופיו החלומי, המסתורי והרומנטי. צלילו נשמעים עמומים, רחוקים, כאילו מגיעים אלינו מבעד לערפל.

1. מנגינה זו מושמעת בקרן בליווי צלילים שקטים של התזמורת. עקבו אחרי המנגינה.
2. מספרו את החמשות.
3. המנגינה של 8 התיבות הראשונות נשמעת שלוש פעמים בחמשות _____
4. השוו את שלושת הסיומים. מיהם הסיומים הזהים? _____
5. מהו המרווח הפותח את המנגינה הראשית? _____
6. אלו כלים מצטרפים למנגינה המופיעה בחמשה מס. 5? _____
7. הנוקטורן במבנה א-ב-א. כאשר חוזרת המנגינה הראשונה, היא מופיעה בקרן סולו / בקרן ובתזמורת

ראו תשובות בעמ' 88

הטרומבון

השיטה המיוחדת להפקת הצלילים בטרומבון, מבדילה אותו משאר כלי הנשיפה ממתכת. קנה מיוחד בצורה הנקרא מסוט, מתחבר אל הצינור העיקרי ונע בתוכו בצורה חופשית וקלה. הזזת המסוט משנה את אורך הכלי ועל-ידי כך את גובה הצליל. הנגינה במסוט מאפשרת להפיק גליסנדו (גלישה).

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=dcfdX4b1u00&ab_channel=OrpheusChamberOrchestra-Topic

מארש מתוך פולצ'ינלה

Vivo - Pulcinella Suite (Revised in 1947) / Igor Stravinsky

איגור סטרווינסקי - מלחין רוסי (1882-1971)

הבלט ששכתב סטרווינסקי לפי הזמנת דיאגילב (מפיק ומייסד להקת הבלט הרוסי 1872-1929) מבוסס על דמות ליצן בעל אף ארוך (פינוקיו) מתוך הקומדיה דה אלארטה - התיאטרון המאולתר האיטלקי מהמאה ה-16. סטרווינסקי ניצל את יכולתו של הכלי לבצע גליסנדו. להגברת האפקט ההיתולי, הכניס בין ההצהרות של הטרומבון נגינת קונטרבס בודד, שכאילו מנסה להתמודד עם הטרומבון.

כמה פעמים מופיעה ה"הצהרה" הזאת? ובאלו כלים כל פעם?

ראו תשובות בעמ' 89

הטובה

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=ANkip8fVskc

בידלו מתוך תמונות בתערוכה בעיבוד מוריס ראווול (1922) *Bydlo - Pictures at an Exhibition / Modest Mussorgsky*

מודסט מוסורגסקי - מלחין רוסי (1839-1881)

בקטע זה מתארת הטובה את תנועותיהם של השוורים, הגוררים אחריהם עגלה עמוסה בתוך השלג. ברקע נשמעות השאטות. ראווול בתיזמורו ממחיש כיצד מתארים התקרבות והתרחקות בצלילים ע"י שינוי בעוצמה.

עקוב אחרי המנגינה בפי הטובה.

1. מדוע כלי הקשת ממשיכים לנגן במקום הטובה?

2. מדוע חזרה הטובה לקראת סוף הקטע?

3. מהו מבנה הקטע?

ראו תשובות בעמ' 89

לסיכום, שני קטעים בהם משולבים **כלי נשיפה ממתכת**:

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=1h4mAceHmrl&ab_channel=VoicesofMusic

הורנפייפ מתוך סוויטה מס. 1 / מוסיקה על פני המים *Alla Hornpipe - Suite I, Water Music / George Frideric Handel*

גאורג פרידריך הנדל - מלחין גרמני (1685-1759)

מוסיקה זו נועדה לבדר את המלך האנגלי ופמלייתו במסע שעשועים על פני הנהר תמזה. בסירה מיוחדת שליוותה את הספינה המלכותית, ישבו נגני כינורות, חצוצרות, קרנות והנעימו לאנשי האצולה את השיט.

חלק א'

רשמו בתוך הספינה תז = תזמורת; ח = חצוצרות; או ק = קרנות לפי סדר ההשמעה (משמאל לימין)

חלק ב'

מנוגן ע"י _____ ולאחר מכן חזרה מדויקת על חלק _____

ראו תשובות בעמ' 89

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=4BiMhNQKmLE

Limehouse Blues / Benny Morton

האזינו ל-Limehouse Blues עם להקתו של בני מורטון (Benny Morton) לאחר הקדמה של הפסנתר ופתיחה משותפת משתתפים בביצוע: טרומבון, קלרינט, פסנתר וסקסופון. מקספר את הכלים לפי סדר הופעתם בנגינת סולו:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

ראו תשובות בעמ' 89

ראו קישור ליצירה:

www.youtube.com/watch?v=F6-ruoVgQks

מארש מלכותי מתוך מעשה בחייל March - L'histoire du soldat (1918) / Igor Stravinsky

איגור סטרווינסקי - מלחין רוסי (1882-1971)

יצירה זו מספרת על חייל המחליף את כיורו עם השטן בעבור ספר המנבא את עתיד הכלכלה. היצירה מתוזמרת להרכב קאמרי מצומצם של שבעה כלים.
א. עם האזנה ראשונה, ציינו את שבעת הכלים המשתתפים:

_____, _____, _____, _____, _____, _____, _____

- ב. מיהם הכלים המופיעים בפתיחה ומגנים בו-זמנית? _____
- ג. איזה כלי מנגן לאחר מכן את המנגינה? _____
- ד. כמה פעמים נשמעת מנגינת החצוצרה בסה"כ? _____
- ה. איזה קבוצת כלים דומיננטית יותר? נשיפה / קשת? _____

ראו תשובות בעמ' 89

שאלות סיכום - כלי הנשיפה ממתכת

1. את גובה הצליל בכלי הנשיפה ממתכת ניתן לשנות על-ידי: א. _____ ב. _____
2. המלחין ראוול בחר לתאר את העגלה הנמשכת על-ידי פרדות ע"י ה _____
3. הטרומבון יוצא דופן במשפחת כלי הנשיפה ממתכת כי יש לו _____ ואין לו _____
4. בחצוצרה שאין לה שסתומים משנים את הצליל על-ידי _____
5. בקטע הורנפייפ מתוך הסוויטה מוסיקה על פני המים משתתפות קבוצות הכלים הבאות:
_____, _____, _____
6. מכשיר הנוסף לכלי הנשיפה ממתכת למען השתק למחצה את צלילו נקרא _____

ראו תשובות בעמ' 90

חידון האזנה כלי נשיפה (לפי בחירת המורה)

הקשיבו לקטעים מתוך יצירות ששמעתם ויצירות חדשות. כתבו את שם היצירה או את הכלי הסולן מתוך משפחת כלי המתכת

- א. _____
- ב. _____
- ג. _____
- ד. _____
- ה. _____

משפחת כלי הנקישה

בכלי הנקישה מופק הצליל כתוצאה מנקישה באמצעות היד, במקלות או בגופים מסוגים שונים. הכלי עשוי להיות עור (או פלסטיק) מתוח על מסגרות בגדלים שונים, פיסות עץ או מתכת, תיבות, פעמונים, גונגים ואפילו מיתרים. בקבוצה זו שני סוגי כלים עיקריים: כלי נקישה מכווננים, שיכולים להפיק צלילים בעלי גובה מוגדר (דו, רה, מי וכו') וכלי נקישה לא מכווננים, המפיקים רעשים מסוגים שונים.

תופי הדוד (טימפני - Timpani)

מערכת של שלושה או ארבעה תופים גדולים, שעורם מתוח על קערות בגדלים שונים. כתוצאה מהבדלי הגודל מתקבלים צלילים שונים. ניתן לכוון את הטימפני באמצעות מערכת ברגים.

פעמוניה (Glockenspiel)

מערכת צינורות באורך ובקוטר שונה, שמקשים עליה בפטיש עץ.

התוף הגדול (Bass Drum)

הוא תוף גלילי ענק, שצלילו חזק ונמוך מאוד.

גונג (Gong)

צלחת נחושת ענקית שמשמיעה קול ממושך
לאחר שמקישים בה בפטיש רך.

התוף הצבאי (Side Drum)

הוא אותו תוף גלילי קטן למדי, שמשתמשים בו בתזמורות צעידה, כשהוא חגור למותניים. בתזמורת הסימפונית התוף ניצב על מעמד ממתכת. את צליליו החדים והקצרים יוצרים מערכת קפיצים, שנמצאת מתחת לעור ומגיבה לנקישות על גביו.

קסטניטות

ראו קישור לחידון כלי הנקישה:

www.studio-appel.com/batia/Percussion%20examples.mp3

ראו דוגמא לכלי נקישה:

www.youtube.com/watch?v=nrmCbsM6eyk

הקשיבו לכלי הנקישה לפי הסדר הבא:

1. טימפני	5. משולש	9. מטלופון (ויברפון)
2. תוף בס	6. טמבורין (תוף מרים)	10. צ'לסטה
3. תוף מיתרים	7. פעמוני צינור	11. ערמוניות (קסטניטות)
4. מצילתיים	8. קסילופון	12. תיבה סינית (תיבת עץ)

עכשיו נשנה את הסדר. זהו את הכלים:

1. _____	5. _____	9. _____
2. _____	6. _____	10. _____
3. _____	7. _____	11. _____
4. _____	8. _____	12. _____

ראו תשובות בעמ' 90

משפחת כלי הנקישה מתחלקת לשתי קבוצות, בהתאם לסוג הצלילים שלהם:

א. כלי נקישה בעלי צליל מוגדר (הניתן לחקות בשירה)

ב. כלי נקישה בעלי צליל בלתי מוגדר (רעשני).

שבצו את שמות הכלים לפי המשפחות:

בעלי צליל מוגדר	בעלי צליל בלתי מוגדר

ראו תשובות בעמ' 94

יוניזיישן

Ionization (1929-31) for Percussion / Edgard Varèse

אדגר וארז - מלחין אמריקאי (1883-1965)

השנה 1934 היתה שנה גורלית למשפחת כלי הנקישה. הם יצאו מן האלמוניות שלהם מאחורי כלי הקשת וכלי הנשיפה והתמקמו בחזית הבמה. ביצירתו של אדגר וארז יוניזיישן (lonisation) מקישים שלושה-עשר נגנים על 35 כלים: תופים למיניהם, מצילתיים, תיבות סיניות, קסטנייטות, צ'לסטה ופסנתר. עצמאות זאת של כלי הנקישה היתה משום חידוש מהפכני לבאי הקונצרטים שהיו רגילים לראות בהם כלי לווי בלבד, לתוספת קצב ועוצמה בעת הצורך. לפניכם תיאור גרפי של הרעשים הבולטים במהלך המוסיקה:

תיבות סיניות

גונג, מצילה, טם-טם

תוף מיתרים

סירנה

תונפנים (תופי דוד)

נסו לתאר בסימנים הללו או בדומים להם את המתרחש במוסיקה, ארגן את הסימנים הגראפיים הרשומים בשורה אחת עפ"י הנשמע ונסה לבצע יצירתך:

מחול השניים מתוך אגם הברבורים - בלט ב-4 מע' אופ. 20 *Pas de Deux - Swan Lake (1875-6) Act II/Pyotr Ilyich Tchaikovsky*

פיוטר איליץ' צ'קובסקי - מלחין רוסי (1840-1893)

פתיחה: דו-שיח בין כלי ה _____ לבין ה _____ אשר מסתיים בנגינה חופשית ב _____.

1. מנגינה לירית ונוגה בכינור / בצ'לו, בליווי פסנתר / נבל.

2. נגינה מקוטעת בכלי נשיפה מעץ. מוטיב ריתמי חוזר / משתנה.

3. מנגינה ריקודית בכינור. משקל משולש / זוגי, בליווי _____

4. חזרה על מנגינה מס' _____

5. חזרה על מנגינה מס' _____

6. חזרה על מנגינה מס' _____

מעבר סולו

7. מנגינה מס' _____ אך הפעם ב _____.

הליווי ב _____ ברגיסטר גבוה / נמוך יותר מהמנגינה _____

8. הסיום כולל מוטיב מהמנגינה מס' _____

פיוטר איליץ' צ'קובסקי

ראו תשובות בעמ' 90

אינטרמצו וולס מתוך מע' 1 - הבלט סילביה *Intermezzo & Waltz - Sylvia / Léo Delibes*

לאו דליב - מלחין צרפתי (1836-1891)

אינטרמצו:

הכלים מופיעים בזה אחר זה. הקף בעיגול את השורה הנכונה:

א. טרומבון - מיתרים - קלרינט - אבוב - בסון - שני חלילים - בסון

או

ב. קרן - מיתרים - אבוב - חליל - קלרינט - שני חלילים - קלרינט

ולס: כל סעיף נשמע פעמיים

1. מנגינה לירית בכלי הקשת / בכלי הנשיפה מעץ, בליווי גיטרה / נבל.

2. אותה המנגינה בליווי בסון / קרן.

3. המנגינה ברגיסטר גבוה יותר / בגובה שווה.

4. המנגינה כמו בתחילת הקטע, בליווי קישוטי בחלילים / בקלרינט.

5. נגינת התזמורת כולה, אחר כך חזרה על מנגינה מס' 4 וסיום.

ראו תשובות בעמ' 90

30 שאלות מבחן - התזמורת ומשפחות הכלים:

מאת ד"ר עטרה איזקסון

לכל שאלה 4 תשובות אפשריות אך רק אחת מהן נכונה. הקף בעיגול את התשובה הנכונה.

ב ה צ ל ח ה !

1. הכלים בפרטיטורה מסודרים עפ"י:

- א. גובה וגוון
- ב. משך ועוצמה
- ג. גוון וגודל
- ד. עוצמה ומנעד

2. לפיקולו צליל גבוה מחליל הצד כי:

- א. הוא קצר יותר
- ב. הוא ארוך יותר
- ג. הוא חזק יותר
- ד. הוא חלש יותר

3. אפשר לנגן כל מנגינה:

- א. בגובה שונה
- ב. בעוצמה שונה
- ג. בגוון שונה
- ד. כל התשובות נכונות

4. הפעמוניה, הקסילופון והמטלופון:

- א. שייכים לקבוצת כלי הנגינה
- ב. מפיקים צלילים שונים ומגוונים
- ג. הם בעלי צליל מוגדר
- ד. כל התשובות נכונות

5. המלחין יוצר אפקט של התקרבות והתרחקות במוסיקה על-ידי שינוי ב:

- א. גוון
- ב. עוצמה
- ג. גובה
- ד. משך

6. ארבעת כלי הקשת מן הגבוה לנמוך:

- א. זהים בצורתם אך שונים בגודלם
- ב. שונים בצורתם וזהים בגודלם
- ג. משתרעים על כל סולם הצלילים
- ד. רק א ו-ג נכונים

7. כאשר מלחין כותב לכלי מסוים, הוא מתחשב בנתונים הבאים:

- א. בגוון ובמנעד הכלי
- ב. בנוחיות הביצוע, במנעד הכלי ובגונו
- ג. בגודל הכלי ובחומר ממנו הוא עשוי
- ד. בנוחיות הביצוע ובמנעד

8. היתדות הקטנים בקצה הצוואר של כלי הקשת משמשים:

- א. לקיצור המיתרים
- ב. להגברת הצליל
- ג. להפקת צליל מיוחד
- ד. לכיוון

9. ארבעת המיתרים בכל כלי הקשת שווים באורכם. מדוע, אם כן, יש לכל מיתר צליל אחר?

- א. לנוחיות העברת הקשת מעל המיתרים
- ב. כי לכל מיתר עובי שונה
- ג. לצורך כיוון
- ד. כדי לנגן במיתר אחד מבלי לנגוע בשני

10. בנבל מקצרים את המיתרים:

- א. על-ידי האצבעות
- ב. על-ידי תיבת תהודה
- ג. על-ידי מסגרת העץ
- ד. על-ידי הדוושות

11. קבוצת הכינור הראשון והכינור השני הם:

- א. שני כינורות שונים בגודלם
- ב. כינורות נמוכים וגבוהים
- ג. בעלי תפקידים שונים
- ד. יושבים מימינו של המנצח

12. מאפייני משפחת כלי הקשת הם:

- א. היקף צלילים נרחב
- ב. טכניקה ויכולת הבעה רב-גונית עמוקה
- ג. גמישות הבעתית
- ד. כל התשובות נכונות

13. מוסיקה תוכניתית היא:

- א. מוסיקה שמוסורגסקי כתב לפיה
- ב. מוסיקה המיועדת לתוכנית מסוימת
- ג. מוסיקה תיאורית על-פי סיפור נתון
- ד. מוסיקה קלאסית קלה

14. באיזה כלי מתבזבז אוויר בעת הנשיפה?

- א. באבוב, כי צליליו נשמעים עמומים וסתומים
- ב. בחליל, כי הנגן אינו מכניס את הפיה לתוך פיו
- ג. בבסון, כי צינורית דקה משמשת לו כפיה
- ד. בקלרינט, כי יש לו פיה חד-לשונית

15. לכל כלי במשפחת כלי הנשיפה מעץ נוספו אחים גדולים יותר וקטנים יותר על-מנת:

- א. להקל על הנגנים בכלי זה או אחר
- ב. להגביל את תחום הצלילים של כל סוג כלי
- ג. להגדיל את תחום הצלילים של כל סוג כלי
- ד. לצמצם את תחום הצלילים של כל סוג כלי

16. הכלים שיכולים להפיק צלילים אחדים בבת-אחת הם:

- א. פסנתר, אקורדיון וגיטרה
- ב. פסנתר, חליל וחצוצרה
- ג. פסנתר, כינור ונבל
- ד. התשובות א ו-ג נכונות

17. וירטואוז הוא:

- א. נגן מבריק בעל זריזות טכנית ויכולת הבעה
- ב. אמן מן המאה ה-17
- ג. פסנתרן בקונצרט
- ד. סולן ביצירה תזמורתית גדולה

18. ככל שהכלי גדול יותר:

- א. כך צליליו ארוכים יותר
- ב. כך צליליו קצרים יותר
- ג. כך צליליו נמוכים יותר
- ד. כך צליליו גבוהים יותר

19. מוסיקה קאמרית:

- א. מיועדת להרכב כלי מצומצם
- ב. מיועדת לצילום והסרטה
- ג. מנוגנת בהרכבים של כלי קשת בלבד
- ד. היתה נפוצה במאה ה-19

20. לא נכתבו קטעי סולו לקונטרבס כי:

- א. צליליו נמוכים מאוד
- ב. הנגינה בו מסורבלת
- ג. כי בקושי מקיפים אותו בשתי ידיים
- ד. א ו-ב נכונים

21. תפקיד השסתומים בכלי הנשיפה ממתכת:

- א. לכוון את זרם האוויר דרך הצינורות הנוספים
- ב. לעזור בכיווץ השפתיים ושינוי הזווית
- ג. להאריך את צינור האוויר בכלי
- ד. לקצר את צינור האוויר בכלי

22. מהם היתרונות אשר עושים את הפסנתר לכלי המבוקש ביותר?

- א. הוא תמיד הסולן בקונצרטים
- ב. אפשר להשמיע בו מגנינה וליווי גם יחד
- ג. המלחין יכול להסתפק רק במנעד שלו
- ד. הוא משמש גם ככלי נקישה

23. הטרומבון יוצא דופן מבין כלי הנשיפה ממתכת כי:

- א. הוא הכלי היחידי המשתתף גם בתזמורת ג'אז
- ב. הוא הגדול והארוך מכולם
- ג. מאריכים בו את הצינור על-ידי מסוט
- ד. יש לו שסתומים נסתרים

24. הצ'מבלו הוא:

- א. כלי הדומה לעוגב בכנסייה
- ב. אבי הפסנתר המודרני
- ג. שייך לקבוצת כלי הקשת העתיקים
- ד. דומה לגיטרה ושייך לקבוצת כלי הפריטה

25. מספרם של כלי הקשת עולה בהרבה על מספרם של כלי הנשיפה והנקישה בתזמורת כי:

- א. הם החזקים ביותר
- ב. הם הנמוכים ביותר
- ג. הם השקטים ביותר
- ד. אף תשובה לא נכונה

26. קרן היער היא:

- א. הקרן הצרפתית
- ב. הקרן האנגלית
- ג. הקרן העתיקה מתקופת הבארוק
- ד. הקרן שנוספה לתזמורת המודרנית

27. קונצ'רטו הוא:

- א. יצירה לכלים שונים בתפקיד סולו
- ב. יצירה לכלי נגינה יחיד בצירוף התזמורת
- ג. יצירה לחליל ולתזמורת
- ד. יצירה לכינור סולו ולתזמורת

28. בחלילית מכסים את הנקבים באצבעות, אך בכלים גדולים יותר (כמו האבוב והקלרינט) היה צורך להוסיף מערכת קלידים. מדוע?

- א. כדי שאפשר יהיה להחליש את הצליל במידת הצורך
- ב. כדי שהצליל ישמע חזק וברור יותר
- ג. כי האצבעות אינן מגיעות אל הנקבים האחרונים
- ד. כי האצבעות במילא מגיעות אל הנקבים האחרונים

29. חליל הצד המודרני עשוי מכסף והוא שייך בכל זאת למשפחת כלי הנשיפה מעץ כי:

- א. במקור השסתומים היו ממתכת
- ב. במקור היה עשוי מעץ
- ג. במקור פייתו היתה עשויה מעץ
- ד. במקור היה פיקולו

30. הכלי היוצא דופן בצורת אחיזתו הוא:

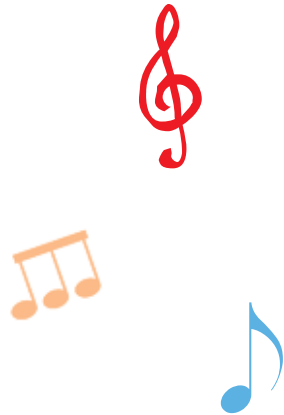
- א. הבסון, כי הוא הארוך מכולם
- ב. הטרומבון, כי המסוט נשלף
- ג. החצוצרה, כי היא מורמת למעלה
- ד. החליל, כי הנקב בצידה של הפיה

ראו תשובות בעמ' 91

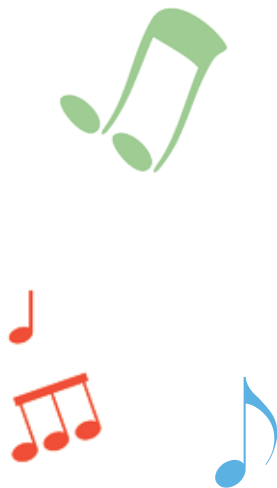
תשובות לשאלות לפי מספרי העמודים בספר

תשובות לשאלות מעמ' 9

1. הם השקטים ביותר
2. העור פחות מתוח במרכזו
3. חליל או כינור
4. נשיפה, נקישת
5. פסנתר כי יש לו מיתרים
6. כולם כלי מיתר
7. הקלידים למנגינה, הכפתורים לליווי
8. בצד ימין
9. כי העוצמה מוגברת באמצעות חשמל
10. פסנתר, אקורדיון, גיטרה
11. אפשר להשמיע בו מנגינה וליווי כאחד ונכתב עבורו רפרטואר עשיר
12. הרעדת מיתר (כמו בכינור), הרעדת עמוד האויר (כמו בחצוצרה), הרעדת ממברנה (כמו בתוף)

תשובות לשאלות מעמ' 11

1. כלי נשיפה מעץ, קלרינט. נשיפה מתכת, קרן.
3. עץ (אבוב / קרן אנגלית)
5. שש פעמים: 1-2 עץ, 3-4 מתכת, 5-6 תזמורת
7. מזרחית. 4 פעמים בכלי הקשת
8. רוסית, רוסית, רוסית, מזרחית
9. רוסית, רוסית, עץ (חליל צד)
10. כתב לכלים שונים ובגבהים שונים
11. התגברות והחלשה של המוסיקה.

תשובות לשאלות מעמ' 12-13

- א. טימפני וחצוצרה
- ב. החלילים והכינורות
- ג. קונטרבסים, טימפני, ויולות וצ'לי
- ד. החצוצרה נכנסת באיחור של 5 תיבות
- ה. ויולה וצ'לו
- ו. חלילים, כינור I, קלרינט I
- ז. מפתח פה: טימפני, צ'לו, קונטרבס. מפתח דו: ויולה, בסון
- ח. לפי המשקל, סימן המטרונום והוראת המלחין הרשומה מצד שמאל
- ט. אלו הם כלים בטרנספוזיציה

י. נשיפה עץ, מתכת, כלי נקישה, כלי קשת
 יא. כי הכינורות מחולקים לשתי קבוצות ומנגנים בד"כ תפקידים שונים
 יב. ויולות וצ'לי

יג. חמשות מס. 1, 5, 6, 7, 10, 11

יד. ארבעה נגני הקרן מפוצלים לשתי קבוצות (חמשות 6, 7). לשתי הקבוצות תפקידים זהים.
 טו. מתוך ארבעת כלי הנשיפה ממתכת משתתפים ביצירה זו רק שניים: קרנות וחצוצרות.

תשובות לשאלות מעמ' 15

1. תזמורת כולה.
2. נשיפה מעץ.
3. מתכת.
4. מיתר.
5. נקישה.

תשובות לשאלות מעמ' 16

- חלילים
- אבובים
- קלרניטות
- בסונים
- קרנות
- חצוצרות
- טרומבונים
- טובה
- טימפני
- קסילופון
- כלי נקישה
- נבל
- כינורות
- ויולות
- צ'לי
- קונטרבסים

תשובות לשאלות מעמ' 19 (חידון כלי הקשת)

1. ויולה
2. כינור
3. קונטרבס
4. צ'לו
5. כינור
6. צ'לו

תשובות לשאלה מעמ' 19 (סונטה לכלי קשת)

10 פעמים

תשובות לשאלות מעמ' 20

1. A-B-A-C-A-D-A-E-A

2. E

תשובות לשאלות מעמ' 21

1. נמוך; בפסנתר; אנדנטה

2. הרבה; לא

3. מאיץ, נרגש, וירטואוזי

4. המנגינה מבוצעת בכינור ובפסנתר לסירוגין

5. בכינור; גבוה

תשובות לשאלות מעמ' 22

1.

2. 12

תשובות לשאלות מעמ' 23

שורות 3-4 מתאימות לתיבות 1-7

שורות 5-6 לתיבות 8-14

שורות 7-8 לתיבות 8-14

תשובות לשאלות מעמ' 24

1. צ'לו, תזמורת

2. ברגיסטר הנמוך

3. ברגיסטר יותר גבוה, תיבה 3

4. דרמטי, יותר אישי. הצ'לו לא מנגן את המנגינה הראשית

5. פעם אחת

6. להציג וירטואוזיות והבעה

תשובות לשאלות מעמ' 26

1. 26

2. כי הצ'לו הוא כלי נמוך

3. 6, 6/4

4. 17-20

5. 19, 7, 3

תשובות לשאלות מעמ' 27 (הפיל מתוך קרנבל החיות)

1. 3/4

2. פעמיים

תשובה לשאלה מעמ' 27 (קטע ג'אז)

בס (בפיציקטו), פסנתר (ליווי הרמוני), תופים (ליווי קצבי).

תשובות לשאלות מעמ' 28

1. 4

2. כינור, ויולה, צ'לו, קונטרבס

3. צליליו נמוכים והנגינה בו מסורבלת

4. נמוכים

5. לנוחיות העברת הקשת מעל למיתרים

6. כדי לנגן על מיתר אחד מבלי לנגוע בשני

7. לכל מיתר עובי שונה

8. על ידי האצבע

9. לכיוון

תשובות לשאלות מעמ' 29

2. ציוץ ציפורים

4. זרימת נחל

6. נמוך, סופה

8. ציוץ ציפורים

9. רונדו, בשורת האביב

תשובה לשאלה מעמ' 34

3 פעמים בעיטורים, סה"כ נשמעת המנגינה 4 פעמים

תשובות לשאלות מעמ' 36

1. בכלי קשת בלבד

2. בפסנתר

3. הנמוכים

4. בקונטרבס

5. דרמטי, עובר למינור

6. צ'לו. לא בסולם הטוניקה אלא בסולם מז'ורי אחר.

7. בכינור ובצ'לו

תשובות לשאלות מעמ' 42

1. קלרינט
2. חליל צד
3. אבוב
4. בסון
5. סקסופון

תשובות לשאלות מעמ' 44 (בדינרי)

1. 8
2. גובה שונה, בכיוון ירידה

תשובה לשאלה מעמ' 44 (Free For All)

מאלתר

תשובות לשאלות מעמ' 45

1. בפיקטו
2. כלי הקשת
3. סולו אבוב

תשובה לשאלה מעמ' 46

ע"י סלסולים, קישוטים ומליסמות

תשובות לשאלות מעמ' 47

1. כלי הקשת
2. את העיטורים
3. ברמז
4. לירי, נוגה, במינור, בלגאטו
5. העיטורים

תשובות לשאלות מעמ' 48

1. מעץ, הבסון, אוסטינאטו.
2. א - ב - א'
3. בחלק מהמנגינה, קוורטה זכה

תשובה לשאלה מעמ' 49

תופים, פסנתר.

תשובות לשאלות מעמ' 50

1. פיציקטו
2. מעטר ומקשט
3. הפעם המנגינה במז'ור ולא במינור

תשובות לשאלות מעמ' 51

1. השניה והשלישית
2. קישוטית
3. 1
4. בסון. בסון
5. 1
6. לנושא השני
7. בסון. בסון
8. בתזמורת

תשובות לשאלות מעמ' 52

1. באלגרו
3. בצמצום
4. תרועתית
5. בצמצום
7. בשלמות

תשובות לשאלות מעמ' 53

1. קלרינט
2. חליל. פיציקטו.
3. אבוב
4. פיקולו
5. א'

תשובות לשאלות מעמ' 54

1. חליל
2. בסון
3. קלרינט
4. אבוב
5. קרן

תשובות לשאלות מעמ' 55

- א. בבסון. בסטקטו. תוף
- ב. בין כלי הקשת לבין נשיפה מעץ
- ג. בקלרינט. בבסון
- ד. 1

תשובות לשאלות מעמ' 56

1. משום שצילילי האבוב שומרים על יציבותם
2. כי האצבעות אינן מגיעות אל הנקבים האחרונים
3. החליל, כי הנקב בצידה של הפיה
4. קלרינט, חליל צד, סקסופון
5. אורך הקנה וקוטרו
6. על מנת להגדיל את תחום הצלילים (המנעד) של כל סוג כלי
7. פיות האבוב והבסון הן דו-לשוניות ופיות הסקסופון והקלרינט הן חד-לשוניות
8. בחליל, בכלי זה הנגן אינו מכניס את הפיה לתוך פיו.
9. משום שבמוצאו היה עשוי מעץ

תשובות לשאלות מעמ' 60

1. חצוצרה
2. טובה
3. קרן
4. טרומבון
5. חצוצרה
6. קרן

תשובות לשאלות מעמ' 61

2. בכלי הקשת בלבד
3. פעם אחת
4. יותר ארוכה
5. פעמיים
6. בהאטה

תשובות לשאלות מעמ' 64 (נוקטורן / חלום ליל קיץ)

3. 1, 2, 5-1
4. בחמשות 2 ו-5
5. קוורטה זכה
6. כלי הקשת
7. בקרן ובתזמורת

תשובה לשאלה מעמ' 64 (מארש / פולצ'ינלה)

שלוש פעמים: 1-2 בטרומבון, 3 בכלי נשיפה

תשובות לשאלות מעמ' 65

1. כי העגלה מתקרבת והטובה אינה יכולה להגביר את צלילה. כלי הקשת ממשיכים, נגינתם הולכת ומתעצמת, עד שמגיעה לשיא.
2. הטובה חוזרת על המנגינה הראשונה, העוצמה הולכת ונחלשת כי העגלה מתרחקת עד אשר נשמעות רק שאטות השוורים.
3. א-ב-א

תשובות לשאלות מעמ' 66

חלק א'

1. תזמורת (כלי הקשת עם כלי המתכת)
2. חצוצרות
3. קרנות (כהד)
4. תז.
5. קרנות
6. תז.
7. חצוצרות
8. קרנות
9. תז.

חלק ב'

תזמורת כלי קשת. א'

תשובות לשאלות מעמ' 67 (Limehouse Blues)

1. קלרינט
2. טרומבון
3. סקסופון
4. פסנתר
5. קלרינט

תשובות לשאלות מעמ' 67 (מארש / מעשה בחייל)

- א. טרומבון, חצוצרה, בסון, תוף, כינור, קלרינט, קונטרבס
- ב. טרומבון ותופים
- ג. חצוצרה
- ד. 4
- ה. נשיפה

תשובות לשאלות מעמ' 68

1. א. אופן הנשיפה ב. שסתומים
2. טובה
3. מסוט. שסתומים
4. נשיפה ושינוי זווית השפתיים
5. כלי קשת, קרנות, חצוצרות
6. עמעם

תשובות לחידון כלי נקשה

1. פעמוני צינור	2. מטלופון	3. קסילופון
4. צ'לסטה	5. טימפני	6. תוף צד
7. תוף מרים	8. קסטנייטות	9. משולש
10. מצילתים	11. תיבה סינית	12. תוף בס

בעלי צליל מוגדר: טימפני, פעמוני צינור, קסילופון, מטלופון, צ'לסטה, מרימבה
בעלי צליל בלתי מוגדר: תוף בס, תוף מיתרים, מצילתים, משולש, תוף מרים, תיבה סינית, קסטנייטות.

תשובות לשאלות מעמ' 74

פתיחה: נשיפה מעץ. נבל. נבל.

1. בכינור. נבל.
2. מוטיב רתמי חוזר
3. משקל משולש, בליווי פיציקטו במיתרים
4. 2 (המוטיב המקוטע בכלי הנשיפה)
5. 3 (מעין ולס בכינור)
6. 2 (מוטיב קטוע)
7. 1. צ'לו. כינור. ברגיסטר גבוה. 1
8. 2

תשובות לשאלות מעמ' 75

אינטרמצו:

- ב.
- ולס:
1. בכלי הקשת. נבל.
2. קרן
3. גבוה יותר
4. בחלילים

תשובות למבחן סיכום מעמ' 76-81

1. א
2. א
3. ד
4. ד
5. ב
6. ד
7. ב
8. ד
9. ב
10. ד
11. ג
12. ד
13. ג
14. ב
15. ג
16. א
17. א
18. ג
19. א
20. ד
21. א
22. ב
23. ג
24. ב
25. ג
26. א
27. ב
28. ג
29. ב
30. ד.

רשימת היצירות והקישורים

התזמורת הסימפונית - משפחת כלי מיתר

הכלי	שם היצירה	מלחין	קישור ליوتيוב
תזמורת	בערבות אסיה התיכונה	בורודין	www.youtube.com/watch?v=Dq4bOmxKVQQ
	מדריך לבני הנעורים	ברטן	www.youtube.com/watch?v=4vbnvU22uAM
	הדגמות כלי קשת		www.youtube.com/watch?v=RxFNHeXKmrY www.studio-appel.com/batia/Strings%20examples.mp3
	פוגה	אלבינוני	www.youtube.com/watch?v=fm1BbSBtOA&ab_channel=GiorgioSasso-Topic
כינור	רונדו מתוך הקונצ'רטו לכינור	באך	www.youtube.com/watch?v=6EOgUBjEXXU
	מנגינה עברית	אחרון	www.youtube.com/watch?v=_25L40IT1ss
ויולה	שיר מתוך הרי יאנוש	קודאי	www.youtube.com/watch?v=Jw5fXWF49fk 5:36-8:03
צ'לו	שיר קטאלני	עממי	www.youtube.com/watch?v=oPzuBzLWq1M
	פרק שני מתוך קונצ'רטו לצ'לו	היידן	www.youtube.com/watch?v=sMH4zdLBQrg
	הברבור מתוך קרנבל החיות	סן-סנס	www.youtube.com/watch?v=3qrKjywj07Q
קונטרבס	הפיל מתוך קרנבל החיות	סן-סנס	www.youtube.com/watch?v=ug8hCAyBaag
	קטע ג'אז (פיציקטו)	ר"י בראון	www.youtube.com/watch?v=0w9eAMNzhh0
כלי קשת	אלגרו - האביב מתוך עונות השנה	ויואלדי	www.youtube.com/watch?v=3LiztfE1X7E&ab_channel=VoicesofMusic
	פרלוד לאופרה טראויאטה	ורדי	www.youtube.com/watch?v=_WomiJqiPQY
נבל	ולס הפרחים מתוך מפצח האגוזים	צ'קובסקי	www.youtube.com/watch?v=bOC36Qjug4U
פסנתר	שיר ללא מילים אופ. 30, מס. 6	מנדלסון	www.youtube.com/watch?v=Re-eu9q_yUU
	נוקטורן במי במול מז'ור	שופין	www.youtube.com/watch?v=YGR005WcNDk
	אטיוד בפה מז'ור אופ. 10, מס. 8	שופין	www.youtube.com/watch?v=Op1qBQRJNLM&ab_channel=RomanticandModernMusicChannel
	הצייד מתוך 9 קטעים לפסנתר	ברטוק	www.youtube.com/watch?v=wLhy5CwH7VI
כלי מיתר וקשת	פרק נושא ווריאציות מתוך חמישיית דג השמך	שוברט	www.youtube.com/watch?v=HwbWvGtaZGo

התזמורת הסימפונית - משפחת כלי הנשיפה מעץ

הכלי	שם היצירה	מלחין	קישור ליוטיוב
כלי נשיפה מעץ	הדגמה כלי נשיפה מעץ		www.studio-appel.com/batia/Woodwinds%20examples.mp3 www.youtube.com/watch?v=7OjqeyOvC1c
חליל צד	מחול הרוחות הטובות מתוך אורפיאו ואוירידיצ'ה	גלוק	www.youtube.com/watch?v=BGkOf64pJ5s 2:14-4:51
	בדינרי מתוך סויטה מס. 2	באך	www.youtube.com/watch?v=NPECicmIIPE
	Free for All	הרבי מאן	www.youtube.com/watch?v=OsNamulEUjc&ab_channel=HerbieMann-Topic
אבוב	פרק 1 מתוך קונצ'רטו לאבוב ולתזמורת	צ'מרובה	www.youtube.com/watch?v=4WeyYzERatA
	נמל בתוניסיה Escales	איבר	www.youtube.com/watch?v=1o2H5bP0sE0&ab_channel=bradfordoboe
קלרינט	פרק 4 מתוך חמישייה לקלרינט ולכלי קשת	מוצרט	www.youtube.com/watch?v=ITMqbAHIRUk
	ריקוד חתונה כליזמר	עממי	www.youtube.com/watch?v=KT8KsTBGhTI
סקסופון	הארמון העתיק מתוך תמונות בתערוכה	מוסורגסקי	www.youtube.com/watch?v=QSomvC6rwgU
	Take Five	דזמונד	www.youtube.com/watch?v=vmDDOFXsGAs
	אנדנטה לבסון ותזמורת	ובר	www.youtube.com/watch?v=9Vm5ja4yKQM מהתחלה עד דקה 04:22
	רונדו מתוך קונצ'רטו לבסון ותזמורת	מוצרט	www.youtube.com/watch?v=T9pjsCGn6Q
כלי נשיפה מעץ	רונדו מתוך ששייה לכלי נשיפה אופ. 281	בטהובן	www.youtube.com/watch?v=ivqWKOvXaCQ
	ערב בכפר מתוך סקיצות הונגריות	ברטוק	www.youtube.com/watch?v=QvdJ5Vmi404
	מוסיקה קאמרית זעירה אופ. 24 מס. 2	הינדמית	www.youtube.com/watch?v=Ke87nxWjQMg 4:49-5:32
	הדרגון מאלקלה מתוך כרמן	ביזה	www.youtube.com/watch?v=c71THvKso3w עד 1:32

התזמורת הסימפונית - משפחת כלי הנשיפה ממתכת

הכלי	שם היצירה	מלחין	קישור ליוטיוב
כלי נשיפה ממתכת	הדגמה כלי נשיפה ממתכת		www.studio-appel.com/batia/brass%20examples.mp3 www.youtube.com/watch?v=2EvgkO_bwQA
	קטקומבות מתוך תמונות בתערוכה	מוסורגסקי	www.youtube.com/watch?v=6TBFnHDBB1o
חצוצרה	רונדו פאנפר	מורה	www.youtube.com/watch?v=GZib08sHrwE
	Smoke gets in your eyes	בראון	www.youtube.com/watch?v=265Qkl-Rp_8&ab_channel=milan64586
	בחדרו של הכושי מתוך פטרשקה	סטרווינסקי	www.youtube.com/watch?v=-PEfF-IgCKY 02:40-06:30
קרן	נוקטורן מתוך חלום ליל קיץ	מנדלסון	www.youtube.com/watch?v=jvz8gt_y-yE
טחמבון	מרש מתוך פולצ'ינלה	סטרווינסקי	www.youtube.com/watch?v=dcfdX4b1uO0&ab_channel=OrpheusChamberOrchestra-Topic
טובה	בידלו מתוך תמונות בתערוכה	מוסורגסקי	www.youtube.com/watch?v=ANkip8fVskc
כלי נשיפה ממתכת	הורנפיפ מתוך מוסיקה על פני המים	הנדל	www.youtube.com/watch?v=1h4mAceHmrl&ab_channel=VoicesofMusic
	Limehouse Blues	מורטון	www.youtube.com/watch?v=4BiMhNQKmLE
	מרש מלכותי מתוך מעשה בחייל	סטרווינסקי	www.youtube.com/watch?v=F6-ruoVgQks

התזמורת הסימפונית - משפחת כלי הנקיש

הכלי	שם היצירה	מלחין	קישור ליוטיוב
כלי נקיש	הדגמה - כלי נקיש		www.studio-appel.com/batia/Percussion%20examples.mp3 www.youtube.com/watch?v=nrmCbsM6eyk
	יוניזישן	וארז	www.youtube.com/watch?v=HJEjb1o3tqQ
התזמורת כולה	מחול השניים מתוך אגם הברבורים	צ'יקובסקי	www.youtube.com/watch?v=FNSI1Dowqo4
	אינטרמצו וולס מתוך הבלט סילביה	דליב	www.youtube.com/watch?v=cwyiP4779FQ

רשימת היצירות והקישורים למדריך לתזמורת מאת בתיה שטראוס

בתיה שטראוס

כדי להנות מהמוסיקה, צריך להכיר אותה היטב, צריך להאזין לה שוב ושוב, גם ברצף וגם לאחר שיחלוף זמן. כאשר מאזינים ליצירה בפעם השניה או השלישית, נהנים מעצם "שמחת הפגישה". עם האזנות נוספות נוצרת הרגשה של מוכרות וקירבה אינטימית עם המוסיקה. זה מאפשר לנו "לדעת מה יבוא בהמשך" ולצפות לו. כאשר מגיע הרגע והציפיה מתגשמת, מתמלא המאזין בתחושה של סיפוק ריגשי, אותה תחושה שאפשר לקרוא לה חוויה מוסיקלית.

בתיה שטיינזלס

(מתוך "האזנה פעילה")

